

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ

3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL : 6 SAYI : 24 CİLT : 6 EYLÜL, EKİM, KASIM 1969

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Yönetim Merkezi :

Bahçelievler. Emek Mahallesi,
75. ci Sokak No : 61, D : 5
Ankara

☆☆☆

Dizildiği ve basıldığı yer :

FON MATBAASI

☆☆☆

ABONE TARİFESİ :

Yıllık Abonesi : 12 TL.
Yabancı Memleketler : 40 TL.

İLÂN TARİFESİ

Dergimizde yayınlanacak ilânların
Tam Sayfası 1000, Yarım Sayfası
500 TL. dir.

Gönderilen yazılar ve resimler basılsın veya basılmasın iade olunmaz.

☆☆☆

Yayın Komitesi gönderilen yazılarda gerekli düzeltmeleri yapmaya yetkilidir.

☆☆☆

Dergide basılan tercüme yazılardan doğacak her türlü sorumluluk çevirene aittir.

☆☆☆

Dergide yayınlanan yazılar kaynak gösterilmek şartıyla başka yerde yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

Kafkaslı Hemşerilerime	Dr. Cahit BEŞGÜR
Abhaz Gök Tanrıları	Beygüla ÖMER
Kabartay Balkarda On gün	İzzet AYDEMİR
Koças	T. İBRAHİM
Dağıstanlı Anlamı	Dr. Vasfi GÜSAR
Kafkasya (Şiir)	Rifat ÖZBEY
Adsız Şiir (şiir)	Uğur DİPŞOV
Alçalmayan Gurur (Hikâye)	M. LAKRBA
Kafkasya (Şiir)	Ayten TUĞ
Kanj Nasıl Evlenmişti	Beksultan BATIRHAN
Gürcüstan Gezisi	İzzet AYDEMİR
Abhazlar Kimlerdir?	Şeref TERİM
Çerkes Ata Sözlere	İNİLYİPA
Eski Çerkeslerde Sınıflar	Dr. Vasfi GÜSAR
Bir Avuç Toprak (Hikâye)	H. A. AŞIN
Bir Doktora Gezisi	»
İstanbul Derneğine Bağışlar	»
Aktüalite	»
Ömer Naci Jankhot	Dr. Vasfi GÜSAR

Basıldığı Tarih : Kasım 1969

KAFKASLI HEMŞEHRİLERİME

Bir müddet için dış ülkelere ve Amerikaya gitmem dolayısıyla, hemşerilerime bazı hususları dile getirerek seslenmek, vedalaşmak istiyorum.

1 — İstanbul'da bulunan Türkiye Kafkas Kültür ve yardımlaşma Derneğine, bir bina ve yurt temin etmek gayesile hemşerilerimiz ve seçtikleri idare heyetleri, senelerdenberi büyük gayret ve mesai sarfetmişlerdir. Hakikati bilmeyen bütün hemşerilerim müzminleşmiş olan bu yardım ile dernek binası ve yurt işinden şikâyetçi olduğundan, ben burada bu güne kadar dernek binası için tespit edebildiğim kadarile yapılmış yardımların kimler tarafından ve ne miktar yapıldığının bir listesini aşağıda sunmak istiyorum. Aynı zamanda gece gündüz demeden bir üç beş defa kendilerine gittiğim ve yardımlarım esirgemeyen hemşehrilerime şükran duygularıyla teşekkür etmek istiyorum. Hemşehrilerim bilsinlerki, şimdiye kadar bina alınması için yapılmış yardım ve bu para elimizde ve kasamızdadır. Bir kuruşu dahi ziyan edilmemiştir ve diğer taraftan da dernek işi yürütülmektedir.

2 — Dernek ve yurt binası edinmenin büyük faydaları vardır. Şöyleki: Ferdin elem ve hazzını içinde yaşadığı cemiyet ile paylaşması, bir arada yaşamının nedenleri ve nimetlerindedir. Düğünümüz mü var dostlarımız hemşehrilerimizle eğleneceğiz, elemimiz mi var dostlarımız ve hemşehrilerimizle paylaşıp teselli olacağız. Bu da ancak, kafkaslı hemşehrilerin kendilerini bir araya getirip organizasyonu ve bir ahenk içinde toplanmamız, dernek yurt ve binaya sahip olmamızla, bir araya gelebilmemizle mümkün olur. Bunun içindir ki Kafkaslı bütün hemşehrilerimi senede bir tek defalık yardıma davet ediyorum. Bu yardımın miktarı senede askeri 12 lira azami 120 liradır. Yardım yapacak hemşehrim derneğin kendisine gelmesini kendini aramasını değil, kendinin derneğe gidip onu araması daha makbul, daha doğru ve daha kazaçlı olur, daha kârlı çıkarız kana atındayım.

3 — İstanbul'daki Kafkas derneklerinin kapis ve şahsi hisleri bir tarafa atarak birleşmeleri en önde gelen arzumuzdur, bunda büyük faydalar vardır. Düğünde, cenazede bir araya geliyoruz da çalışma ve iktisadi sahada niçin beraber değiliz. Asıl çalışmada, iktisadi sahada beraber olmalıyız ve bunun büyük menfaatlerini bu beraberlikde daha çok göreceğimiz apaşıkârdır. Her hemşehrim şunu bilmelidirki gençlerimiz bu beraberliği çok istemekte ve büyükle yapmasalar bu işi gençlerimiz gerçekleştireceklerdir. Ve bekliyorumda. Onun için dirki gençlere bir yuva bir yurt temini en önde gelen en büyük arzumuz olmalı ve bunun için bütün gayretimizi harcamalıyız.

4 — Amerika, Almanya, Ürdün, Suriye, İsrail ve Kafkasyadaki akraba ve hemşehrilerimizle ilişki kurmanın, karşılıklı seyahat tertip etmenin, turistik ilişkiler kurmanın zamanı çoktan gelmiş ve geçmiştirde. Hiç kimsenin düşmanı değiliz. varlığımız ve hayatımıza (BUGÜN) kastetmiyen herkesle dolsuz, bu günün icabı budur. Düşünüş ve davranışlarımızda inkılap yapmak zamanı gelmiştir.

ABHAZ GÖK TANRILARI VE...

Yazan : Beygua ÖMER

Mısır, Mezopotamya, Akdeniz doğusu, Anau, Hind, Yunan, Atina, Roma... gibi eski medeniyetlerin ve Nordik mitolojisinin bir kısmı doğrudan doğruya ve bir kısmı dolaylı yollardan ortak bir kaynaktan geldiği gittikçe açığa çıkmakta ve bu kaynağın Kokazik (Kafkaslı) niteliği belirmektedir. Bu satırlarımızda da Kokazik mateyaller içinde kendi branşımız saydığımız Abhazların mitolojisine yapacağımız birkaç değinmeyi kısaca sunacağız.

Burada yine belirtelim ki; Abhazcada büyük mitik varlıklara anlamca zengin adlar takılır, ya da adlarının değişik söylenişleri ve bileşikleri birbirinden az çok farklı ve fakat birbiriyle ilgili anlamlar türetir, efsanesi de böyle zenginleşirdi. Gök ve Hava efsaneleri de böyledir. Açıklyalım :

JÜÜAN (Jüün, Jvün) : Gök demektir. Jüüa-n (Umuz-üzerindeki) şeklinde bileşiktir. Umuz üzerinde tutulduğuna inanıldığından böyle adlanmıştır. Değişik söylenişlerinden ikisi Jvan ve Jvın (Jün)dür ki taşıdıkları (İnek-üzerindeki, Beden üzerindeki, İçilen yani Su-üzerindeki) anlamlarını efsanesine karıştırdığından; İnek ve Su Abhaz, Yunan, Mısır mitolojilerinde Gök ve Hava tanrısı Zeus'un Hayat ve serüvenlerine çok karışmıştır. Mısırlılar Gök'ün kutsal bir ineğin gövdesinin alt yüzü olduğuna inanırlardı; Abhazlar da Arş'a Tjvüüntjaqe veya Jvümtjaqe derler ki Jvün-tza-qe (Gök-alt-yüzü, Umuz üzerindeki-alt-yüzü) demektir. Birçok doğu halkları da Dünya'nın Öküz üzerinde, Öküz'ün Su'da, Su'yun Hava'da olduğu inancını taşırlardı.

5 — Dernek binası ve yurt için yardımlarını beklediğimiz ve listede ismi bulunmayan nice hemşehrilerimizin var olduğu meydandadır. Yardım vadedip, sözünde durmayan hemşehrilerimi insafa davet ederim. Şayet bina yurt için yardımda bulunmuş da listede ismi yoksa onlardan özür diliyerek derneğe bilgi vermelerini ve ikazda bulunmalarını rica ederim. Şayet söz veripte yardım etmemeye kesin kararlılar var ise onları bilmek, tespit etmek hakkımızdır. Aynı zamanda yardım yapmak istemeyenleri, yardım yapan vefakâr hemşehrilerin bilgi ve kınamasına terketmekten başka çaremiz kalmıyorki Allah onları islah etsin. Hemşehrilerimden son bir ricamda Ankarada çıkmakta olan Kafkas kültürel dergisine abone olmalarıdır.

Türkiye Kafkas Kültür ve Yardımlaşma
Derneği Başkanı
Cahit BEŞGÜR

Abhazca Ulu-Yer-Tanrı, En-tutucu-tanrı, Tek-tutucu-Ra anlamlarında olarak xx A-kı-ra (Akra), Ulu-umuz anlamında A-jüa (Ajya); Gök-tutan-tanrı anlamında da Jün-kı-ra (Jün-kı-ra, Jinkıra) ve sadeleşmiş söylenişle Jinkır denmiştir. Yunandaki Gök tutan tanrının adı olan Atlas'ın sonundaki s Yunanca ise de, kelimenin ana gövdesi olan Atla'nın bu dile yabancı ve doğudan geldiği biliniyor. Bunun aslı herhalde buradaki Akra veya Ajüa (Ajya)dır. Sümercedeki Dingira da Sanskritteki İndra da buradaki Jinkıra'dandır. Türkçedeki Tanrı da bundan olabilir (I).

Jüüan'ın öbür değişik söylenişlerinden olan Jüan, Jün (Jün), Jıyan, Jyn, Jiñ de birçok dillere geçerek ilk Menfis Mısıracasında Sokar (Baştanrı, Apis, Ptah); Farsçada Sipih, Cihan, Vajun, Varun; Hititçede Zippala ve Zalu (Gök), Levanis (Fırtına ve şimşek tanrısı); Almandaca Himmel (Gök); Sümercede Ramman (Fırtına-şimşek-tanrısı); Gürcücede Kuğana (Gök); Sanskritçede Varun (Gök); Çeçenede Stigal ve Xan (Gök); Türkçede Çun (Cihan); Yunancada Uran, Lâtin dillerinde Caeli ve Ciel (Gök); Arnavutçada Çil (Gök)... olmuştur.

Jüüan (Jüan, Jıyan)ın J sesi d ve t'ye değişerek de eski Mısırdaki Tefene (Hava tanrıçası), Ptah ve Pta (Gök tanrısı ve Gök); Çince Tien (Gök); Türkçede Tan olmuştur. Jinkıra'nın Dingira olduğu gibi.

Jüüan (Gök)ün marifesi olan Ajüüan ve sadeleştirilerek söylenişleri olan Ajün, Ajün, Öjin de Farsçada Âsumân; Ermenicede Aşxarh (Cihan); Hititçede İskur (Yıldırım-şimşek tanrısı); Türkçede Ülgen (Yıldırım-şimşek tanrısı), Evren, Acun (Cihan); Osetçede Arve (Gök); eski Mısırdaki Atun (Hava veya güneş enerjisi tanrısı) ve Hathur (Gök tanrısı olan inek) ve Osir (Hava-Su-Yer tanrısı); Nordikte Odin olmuştur.

ÇVI (Çü) : Hemen hemen Çi gibi söylenir. Hava demektir. Pı (Fı, Svı)nın değişik söylenişidir. P-sı (İlk-hareket) şeklinde bileşik olup, (Kuvvet, Hava, Haos, Ruh, Yağmur, Su, Zerre) anlamlarında kullanılır. Bu anlamları değişmeden Fı-sı-Sü (Şi), Vçı-Çvi-Çü (Çi). Kva-Kve şekillerinde de söylenmiş ve bileşikler türetmiştir.

Pı'dan bu değişimlerle gelen yukarıki Çvi (Hava) Ubıhçada Jva; Adıgacada Jaw; Lezgicede Sow; eski Mısırca Şov (Hava tanrısı); Romalılarda Jov; Sanskritçede Fayu ve Çıva (Fırtına-orman tanrısı); Yunancada Zeus (2); Trakofrikçede Ze; Sümercede Zu; Gürcücede Tsa-Sa (Hava); Arapçada Ceww, Hevâ, Semâ, Akadçada Şame (gök) ve yine Abhazcada Fı şeklinde de söylenerek (Yıldırım) demek olmuştur.

Su anlamındaki Pı'nın da değişik söylenişleri olan Fjı da Vjı-Jvı-Jü şekillerinde de yazılır ve Ji gibi okunur. Zamanla; İçilen'e de İçilen'i

veren İnek'e ve Keçi'ye de ad olarak Abhazcada Jvı (İnek), Adıgacada Jeme-Jem (İnek), Türkçede İne-k (İnek) Yunancada İo ve İnakh (İnakh-os), yine Abhazcada Jma-Cima (Keçi), Türkçede -Fjı (İnek)e en yakın söylenişle- Keçi (Keçi), Adıgacada Bjen (keçi) denmiştir. Yine Fjı-Jvı-Jü (Ji)nin en sadeleşmiş söylenişi olan Ci de Abhazcada Meşe demek olduğu gibi, Türkçedeki bu Meşe sözü de aynı Fjı'dandır. Böylece Psı'dan Fsı ve Fjı yollarıyla gelen Vçı-Çvı-Mçı (Hava, Su, Güç) gibi, İnek demek olan Fjı da zamanla Öküz anlamında da aynı Vçı-Çvı sözünü türetmiştir. Bu nedenlerle Hava, Uçma, Su, Yağmur, İnek, Öküz, Keçi, Meşe, Zorla kaçırma olayları gerek Abhazca ile Adıgaca ve Türkçede ve gerek Yunan efsanesinde Hava tanrısıyla çok ilgilidir. Adıgacadaki Şı (At) ile Abhazcadaki Çı (At), Şxa (Bal) sözlerinin de yukarıda geçen sözlerle ortak kaynaklı olduğuna inanan eskiler bunları da aynı efsaneye karıştırmışlardır. Sonucunda da Zeus'ün sütnesi Keçi, salıncağı meşe dalında asılı, kutsal arı ona bal getirir, ağacı Meşe, kuşu Kartal, hayvanı Keçi, kendisi hava tanrısı, sığır kılığına girer, sevgilisini sığır kılığına sokar, bazen altın yağmur olarak yağar, kızla kadın ve inek kaçırıcı, kaçırımlarında çok kez denizi yol edinir olarak tasarlanıp ona göre efsanesi örülmüştür. Buradaki Fsı-Vçı-Çvı (Öküz)ün Abhazca marifesi olan Açı-Avç-Açv da Mısırdaki Apis olmuşa benziyor. Osir (Öjin, Odin) ve Ptah (Fjyan) ile aynı şey olan Apis Öküz demek olan Avç-Açv yoluyla Apısı-Apıs' (Ruh, Su, Güç, Canlı, Haos) tandır. Sanskritte de buradaki Vçı-Çvı sözü Fayu olduğu gibi Sığır'ın kutsal olması inancı Hindistanda hâlâ kuvvetlidir.

MAÇVI: Ma-çvı şeklinde bileşik olup etimolojik anlamı (Hava-egemeni, Hâkim-Çvı)dir, Adıgacadaki Wasve de budur. Abhaz inancına göre bu tanrının göklerde at koştururken şaklattığı altın kamçılar şimşekleri oldurmaktadır. Bu yüzden şimşek anlamında Maçvıs derler ki Ma-çvı-s (Maçvı-darbesi, Gök-hâkiminin-vurusu) demektir.

Hava-egemeni demek için kurulan Maçvı kelimesinin içindeki çvı'nın Hava'dan başka Su, Sığır, Cebir anlamlarına da gelmesi dolayısıyla Ma-çvı şekli ayrıca xxx (Egemen-su, Egemen-Sığır, Güç-egemeni, Kaçırıcı tanrı) anlamlarına da gelmiştir, efsanesinde yansıttığı gibi. Yüksek dağların sisli tepeleri hava tanrılarının mekânı sayılarak dev anlamındaki Dawvi-Daw kelimesi Tav ve Dağ şekillerinde söylenerek Türkçede (Dağ) anlamında kullanılmış gibi görünmektedir.

FİR: Hem Maçvı'nın bir ünvanı, hem onun oğlu genç Gökler Kahramanı olan Fırtına-Yıldırım tanrısı'nın adı, hem de Maçvı'nın maiyetindeki Yıldırım-ordusu'nun adıdır. Abhazcada Fı sözü, Fsı-Vçı-Çvı (Çi)nin değişik söylenişi olup Yıldırım demek olmuştur. Fı-rı (Yıldırım-Ra'sı, Yıldırım-sonsuz gücü, Yıldırım-tanrısı), ayrıca da (Yıldırım-lar, Yıldırım-lılar) anlamındadır. Frı, Fır şeklinde de söylenir.

Fır; Nordiklerde Thor, Mısırlılarda Hor, Yunanlılarda Her (Heros), Almanlarda Herr, Türklere Er olmuştur. Abhazcada Kahraman anlamında da kullanılmaktadır; Fırxâtza (Kahraman-erkek), Fırphüs (Kahraman-Kadın), Fırphüzba (Kahraman-kız), Fırârpıs (Kahraman-delikanlı), Friwa (Kahraman-kişi, Brave, Bravo!) ve bunun marifesi olan Afriwa-Afırıw' (En-kahraman-kişi, Âferin!) ... gibi.

Abhazlardaki Maçvı (Öjin)in oğlu Fır ile Nordiklerdeki Odin'in oğlu Thor, eski Mısırlılardaki Osir'in oğlu Hor birbirinin aynı kişilerdir.

Maçvı'nın da, oğlu Fır'ın da, maiyetleri olan Yıldırım ordusunun da göklerde at koştururken kullandıkları kamçıya Abhazcada Fır-ma-xi-tjvi-Firmekç denir ki etimolojik anlamları (Fır-m-altın-değneği, Thor-un-altın-kamçısı, Yıldırım ordusu-nun-altın-kırbağı)dir. Türkçedeki Şimşek sözü de bu Firmekç'tendir.

DIDI : Abhazcada Gökürültüsü demektir ve gökürültüsünün taklit sesidir. Dadı şeklinde de söylenir. Hurrilerdeki Dattaş (Hava-fırtına-bitki tanrısı)nın bu adının da aslıdır. Bunun Abhazcadaki marifesi olan Adıd-Adad (En-üstün-gök-gürültüsü) sözü de olduğu gibi Sümerlerde kullanılarak (Yıldırım-şimşek-fırtına tanrısı) sayılmıştır.

JÜANDAW : Jüüan-daw (Gök-devi)nin değişik söylenişidir. Hurrilerde Hava-fırtına tanrısı Dattas'ın başka bir adı olarak kullanılan Şandaş bundandır.

JÜÜANAN : Jüüan-an (Gök-anası) şeklinde bileşiktir, Abhazcadır. Sadeleşmiş söylenişlerinden biri de Jünan'dır ki Romalılarda Junon olmuştur. Yunanlılar bunun Zeus'un kızkardeşi ve karısı olduğuna inanır ve adına Héra derlerdi ki Yunanca değildi; diğer ilgililerinin ve inançlarının Abhazca oluşu, Yunanlıların yabancı kaynaktan aldıkları Héra'nın da Abhazca olmasını tabii göstermektedir; gerçekten de bu dildeki Yı-ra-Yıra (Doğum-Ra'sı, Doğum egemeni, Doğu-m) sözü bu doğum koruyucusunun adı olmuş ve bunun Yunanca söylenişi Héra olmuş görünmektedir.

Bu tanrıçaya Abhazcada; Göklerin tanrıçası olarak Jünan, Doğum tanrıçası olarak -herhalde- Yıra, Ev düzeni-Aile mutluluğu İffet tanrıçası olarak Xantzisa (X a-n-Tzisa : Hizmet-Tanrıçası-Tzisa) denmişti ve Tzisa hâlâ da bayan adıdır.

Doğumlarda doğum evinin bir odasında veya salonunda veya revakında doğumun ilk üç günü asılı kutsal salıncakta sallanan kızların ve genç gelinlerin hep bir ağızdan çağırdıkları kutsal şarkılarda bu tanrıçanın niteleği ve fiziği belirlemektedir. Onlarda bu tanrıça için : «Lıxçvı rkeke asv dadgılaup = Saçını güzelleştirerek kapısını bekler durmakta», «Yašta dıtaup dışkırwa = Kocasının ev bahçesindeki çim alanında edalı yürüyüşleriyle gezinerek evi beklemekte», «Lıla tıpxaa

asv dilatpaup = Açık renkli güzel gözleri ışıltılı, kapı ağzında oturup evi beklemekte», Lşé hılıpxaa abartza dıtzaup = Temiz kaniyle güzelleşen pempe tenli haliyle evin revakında olarak evini beklemekte»... mısraları çok geçer. Uzun boylu, ince ve güzel endamlı, edalı yürüyüşlü, pembe tenli, açık renkli gözlü (Elâ olsa gerek), ortaya yakın yaşlı olarak tasarlanırdı (Doğum eğlencelerinde buna karşı söylenen bir ilâhi bu derginin 19 sayılı nüshasında sunulmuştur).

Bu tanrıça eski Yunan ve Romalılarda da aynı niteliklerini kaybetmemiştir; göklerin göz kamaştırıcı güzel kraliçesi, evlilik mutluluğu ile iffetin ve doğumun koiuyucusu, evine sadık örnek kadın olarak anılırdı.

JVI (JÜ) : Bu sözün doğuş ve ilgilileri yukarılarda belirtildi. Burada da Hava ile Su'nun ve havadaki dev Kartalın kaçırması olayının birbirine karıştığı mitik serüvenin mağduru olarak anılmaktadır. Yurandaki İo'nun aslıdır. Yunancada J sesi olmadığından o dile yabancı kaynaktan giren bu ses İ ile karşılanırdı.

İo (Jü), Yunan efsanesine göre İnakhos (İnakh) nehrinin veya bu nehir tanrısının kızı idi. Zeus bu «mavi gözlü» güzele âşık olmuş, aşkını karısı Héra'dan gizlemek için sevgilisini inek (veya düğge) postuna bürümüş, fakat Héra işi anlıyarak Zeus'ten hile ile bu düğeyi hediye alıp tutuklayarak bir ağaca bağlamış ve başına bekçi olarak Argos prensi (veya canavarı) Argos'u dikmişti. Zeus buna acıyarak, kurtarmasını Hermes'e emirlemiş; Hermes de bunun üzerine Argos'un kafasını iki tarafı keskin kama ile uçurup İo'yu kurtarmış; ama bu sefer de Héra henüz düğge postunda çıkarılmamış bulunan İo'ya bir sığır sineğini musallat etmiş, sinek aralıksız olarak İo'yu sokarak deliye döndürüp koşturmuş; İo bu bitmez koşmalarında Bosfor'u geçerek Kolkhide'ye de gitmiş, orada -Abhaz efsanesine göre Abhazyanın Tjilaw mağarasında- kayaya bağlı Promete'yi görmüş, ona kendi aslından olduğunu söyleyerek, sinekten çektiklerini anlatmış; Promete ona, çilesi daha bitmemekle beraber sonunda Zeus'ün kendisini kurtaracağını ve ondan doğuracağı Epaphos'un neslinden gelecek bir kahramanlar kahramanının (Héacles'in) de kendisini (Promete'yi) kurtaracağını müjdelemiştir. İo bu ızdıraplarla deli gibi her istikamete koşmalarında Nil kenarına vardığı zaman İmdadına Zeus yetişerek kendisini kurtarıyor ve düğge postundan da çıkarıp sevişiyor, ondan doğan oğlu Epaphos Mısır hükümdarı oluyor; geleceği bilici Promete'nin dedikleri gerçekleşiyor. Mısırlılar da bu İo'ya tapmışlar ve adına İz (İsis) demişlerdir ki yukarıda geçen Jü'nün (Üj'ün) ve Türkçesi olan İç'in Mısırcasıdır. Bazı efsane ve yazılara göre, Yunanistan demek olan İonie İo-memleketi anlamında kurulu imiş; bu doğru ise Abhazca Jü-memleketi demek olan Jü-n'dan başka bir şey değildir.

İo (Jü) efsanesinin başka türlü de Abhazlarda anlatılmaktadır ki aşağıda sunulmaktadır.

EFSANE : «Bir inek. Art ayakları Karadeniz kenarında, ön ayakları dağ eteğinde; dikili. Başu Kafkas yaylalarında otlamakta. Arada bir, olduğu yerde başını yana çevirip Karadenizden su içmekte.

Günlerden bir gün, Psaat (Gök-lü, Hava-lı, Güç-lü, Can-lı, Su-lu) denen bir dev Kartal gökte belirerek, yerdeki ineği kapıp havalanıyor; Uçup giderken, denizin bittiği yerde otlamakta olan bir sürünün üzerine geliyor; yere inerek, sürüdeki bir keçinin boynuzları arasına konuyor ve avını yemiye başlıyor; bunun ağırlığını duymıyan keçi otlamasına devam ediyor; bir ara bunu gören çoban, ne olduğunu görmek için yaklaşması üzerine Kartal avını da gagasına alarak tekrar havalanıp deniz aşırı bir istikamete uçuyor. Denizi geride bıraktığı bir anda, gagasındaki ineğin Köprücük kemiği koparak yere düşüyor. Zamanla bu kemiğin üzerine konan tozlar ve öteberi kalınlaşarak bir toprak tabakası ve toprak üstünde de dağlar, dereler, ormanlar ve her türlü bitkiler türeyerek köyle ve şehirlerle bir memleket oluyor. Böylece çağlar geçerken bir zaman geldi ki yer sarsıntıyla memleket yıkılmıya başlıyor. Dura başlıya uzun zaman süren sarsıntılardan kurtulabilenler göçe başlıyor. Bu göç kabilelerinden biri bir gün memleketten giderken, yer altındaki bir şeyin yer yüzüne çıkan sivri ucunu ve bir tilkinin bu ucu tutup sallamakta olduğunu görüyor ve sarsıntıların bu yüzden olduğunu anlıyorlar. Sallanan şey memleketin temeli olan Köprücük kemiği idi. Sallamakta olan tilkiyi vuruyorlar, sarsıntı duruyor. Tilkinin derisi kıymetlidir, yüzmeye başlıyorlar, ama altını üste çevirmeye halkın gücü yetmediğinden alt kısmını yüzemiyerek bırakıp memleketlerine dönüyorlar. O arada gebe bir kadın yün eğire eğire geçerken tilki ölüsünü görüyor ve iğinin ucu ile dokunup tilkinin altını üstüne çeviriyor ve yüzülemiyen alt kısım derisini yüzerek dürüp koltuğuna alıyor ve yoluna devam ediyor. Evine geldiğinde deriyi tuzlayıp kurutarak terbiye ediyor. Çok geçmeden de bir erkek çocuğu doğuyor ve deriyi ona kalpak yapıyor. Çocuk büyüyor; ünlü, yiğit bir çoban oluyor. Bir gün Kafkas yaylalarından bir ses kendisini çağırıyor; Bol budaklı bastonunu yere saplıyarak, budaklarına basa tırmana tepesine çıkıyor ve gelen sese, ne istediğini soruyor; aldığı cevap şu: «Karadeniz donmuş, donunu insanlar kıramıyor, sürüler içecek su bulamıyor, buna bir çare, çobanlar yiğidi!».

Çobanlar yiğidi Karadenize vuruyor, vuruyor; don kırılmıyor; sonunda yiğit öfkelenerek «Yenik kafa, lüzumun kalmadı!» diye gürlayıp kendi başını koparıp kulağından tutarak donmuş denize çarpıyor ve deniz yarılarak suları bol bol yüze fıskırıyor. Öfkesinden hızını kesemiyen yiğit, başını denizde bırakıp giderken, donunu kırdığı deniz-

den bütün sürülerin su içtiğini öğreniyor ve kendi başını de denizde bıraktığını hatırlıyor. Artık yenik de sayılmazdı. Dönüp başını alıyor ve bastonunu dikili bıraktığı yere geliyor. Bir de ne görsün? Bastonu kök salıp dallanarak büyük bir baba ağaç olmuş, döktüğü tohumlardan ormanlar yetişmiş, memleketler ağaçlanmış bulunuyordu. O gün bu gün bu çobanlar yiğidi Xakuçv Fırxatza (Yiğit-kesikbaş, Başkesen-Yiğit) ve Afırxatza Xakuçv (En-yiğit-Kesikbaş) diye anılmaktadır. Psaat'ın kaçırdığı inek (Jü-Jvı)nın yere düşen Köprücük kemiği üzerinde kurulan memleket de kıyamete kadar ortadadır».

Bu efsanede görülen inançlardır ki Abhazlar Köprücük kemiğine (Umuz-dan-kopup düşen-yassı kemik), (Beden-den-kopup düşen-yassı kemik), (Jü-den-kopupdüşen-yassı kemik) ve (İnek-ten-kopup düşen-yassı kemik) anlamlarında olarak Jvımsvaqe (Jümşüaqa: Jvı-m-şva-qa) demişlerdir.

Çobanlar yiğidi de Hermes'tir ve Başkesen veya Kesikbaş oluşu da Hermes'in Argos'un kafasını uçuruşunun değişik anlatılışdır. Hermes'in iki tarafı keskin kaması da zamanımızda Çerkes kaması denen ve Abhaz millî giysisinin ayrılmaz bir takısı olan Kama'dır, bu adı da Abhazcada Ka-ma şeklinde bileşikse (Keser-li) demektir.

Abhazların en eski bir adı da Apsıw' = Apsu olup, Apsı-lı (Aps-lı) demektir. A-psı ise (Mutlak-ruh, Mutlak-güç, Güç-kaynağı) ve mecazen de (İlk-ruh, İlk-güç, İlk-ölü) anlamlarında bileşiktir. Sümerlerde aynı inançlarla (İlk varlık ve her şeyin yaratıcısı) olan buradaki Apsu (İlk ölü) idi de, ve bedeninin üzeri Dünya olmuştu. Bunun değişik söylenişi olması muhtemel Ops da Yunanlılarla Romalılarda Yer tanrısı idi ki Abhaz ve Sümer efsanelerine uygundur. Sanskrit (Veda)da Appas olmuştur. Xaos, Mısırdaki Apis ve olabilirki Yakutçada (Kötü ruh) anlamını almış olan Abası da bundandırlar.

Abhazların başka bir adı da Apsır (Abhaz-lar) idi; Pasır, Pasar, Perse şekillerinde de söylenirdi, Pasır-kite (Pasır-şehri, Pasargade) = Pısıwa-kite (Abhaz-şehri, Pissiouate-Pasırgade) ve Persepolis (Perşe şehri)nde de bu görülüyor; Yunan efsanesinde Perse adını ilk alan çocuk tanrısız yağmur şekline giren Zeus (Maçvı)nın Danaé ile birleşmesinden doğmuştu.

Zeus'ün Etolie kralının kızı Léda'dan doğan ikiz oğulları Kastor ile Polluks'un ikisine birden Dioscure (Tanrı-yetiştirmesi, Zeus-zade) denirdi. Bunlara izafe edilerek Dioscurias = Diyoskuryas (Diyoskurların-memleketi) adıyla ünlü bulunan şehir bugünkü Sohum şehri idi ve her çağda Abhazyanın ve Kolkhide'nin merkezi idi.

Karadeniz'in bütün çevreleri, ilk zamanların Kokazik izleriyle âdetâ örülüdür. Bunların yorumu buraya sığmıyacaktır. Yalnız şu kadarını söyleyelim ki; Edmond de Molin (Yollar toplum tiplerini nasıl

meydana getirir) konulu eserinde, Kolkhideli Pelasge'lerin Kolkhide'den taşıp deniz yoluyla batıya giderek sahillerdeki alüvyâl vadilerde tarımcı siteler ve dolayısıyla Vadi-Meyveci-Şehir medeniyetini kurup baştan başa Akdeniz havzasına yaydıklarını, müessese ve ilâhları da böyle yayıldığını ve batı medeniyetinin anacı bu olduğunu detaylarıyla anlatır (3). Prof. Weit (Hilâfet siyaseti ve Türklük siyaseti) konulu eserinde «Kolkhide-Pelasge medeniyetinin Mısır, Asur, Atina ve Roma medeniyetlerinin hepsinden önce ve onların anacı» olduğunu yazar (4.).

Buradaki Pelasge etnoniminin içindeki (Asge) da Kolkhide otoh-tonu olan Abhazların diğer bir adlarıdır; Kolkhide'nin ve geniş hinterlandının en eski etnonim ve toponimleri yalnız bu Asge (Abhaz)ların dilindedir. Kokazik olan bu halkın en eski anılarında Karadeniz'in geçmesi tabiidir. Asge (Abhaz) ataları Karadeniz'e Aşın (A-şın: Belli deniz), M-şın (Hâkim-deniz, Büyük-deniz), A-m-şın (En-hâkim-deniz, En-büyük-deniz) demişlerdir ve bunlar Yunancada Axeine, Euxeine, Oceane olmuştur.

Efsanedeki, Karadeniz'in öbür ucundaki (Keçi boynuzları arası) bugünkü Kâğıthane ve Alibey dereleri arasındadır; Strabon VII/6'ya göre de böyledir. Demek ki İstanbul Haliç'ine ilkin Boynuzlu diyenler Abhaz atalarıdır. Dev keçinin kendisi de Karadeniz'in âdetâ haritasıdır; bu deniz, başı yerde otlamakta olan keçiye benzer : Art ayakları Koban ve Çoruh nehirleri, kuyruğu Azak denizi, gövdesi Karadeniz, ön ayakları Tuna ve Sakarya nehirleri, boynu Bosfor, başı Marmara denizi, kafasının tepesi Haliç, boynuzları Kâğıthane ve Alibey derelerini gösterir. Eski Yunanlıların Heniokhe dedikleri Abhazlar Karadeniz'in egemen korsanları ve Karadeniz'i en iyi tanıyanlar olarak ünlüdürler; Romalıların ünlü şairi Ovide'in bu konuyu dile getiren bir şiiri vardır.

Bosfor sözü de Abhazcaya yabancı değildir. Her ne kadar bunun aslı Yunanca Bos-phore-Vospore (Öküz-götürme yolu) şeklinde bileşikse de, aynı anlamda bir Abhazcanın tercümesi gibidir. Abhazcada şu sözler vardır: Vç-gâ-ra (Öküz-götürme, Öküz-götürme-yolu), Fj-gâ-ra (İnek-kaçırma-yolu), Hüs-ga-ra (Buzağı-kaçırma-yolu), Phüs-ga-ra (Kadm-kaçırma-yolu), Bij-gâ-ra (Aradan-kaçırma-yolu, geçit), Vçı-gâ-ra — Çvı-gâ-ra (Kapıp-götürme-yolu) ve (Zeus-kaçırma-yolu)... gibi. Bu dilde kutup yıldızına Jü-gâ (İnek-götüren), buna bağlı Büyükayı takım yıldızlarına Jügaâ (İnek-götürücüler) denir. Olabilirki Kolkhide (Abhazyadan) inek kaçırma denizcilere yol gösterdiğinden bu yıldızlar böyle adlanmışlardır. Gerçekten de Abhazyadan batıya deniz yoluyla gemicilerin kız, kadın, çocuk, esir, sığır kaçırmaları olaylarıyla Abhaz anıları doludur; Abhazcada, saf adamların sahilten kapılarak denize kaçırılması yüzünden hem deniz sahiline hem saf adama (Kaçıрма, Kaçırılan) anlamında olarak Aga ortak adı verilirdi; en saf (ahmak)

olanlar da, kaçırıldıktan sonra bir daha kendini kurtarıp yurduna dönemediğinden bu gibilere de (Ensaf, Tam-kaçırılmış, Dönmemesine götürülen) anlamlarında A-ga-dzà (Agazà) denir idi.

Truva savaşları bu gibi kaçırma yollarını tıkayan veya tehdideden Kokaziklerle o yollarda kaçakçılığa devam etmek isteyenler arasında kopmuştu; bu iki tarafın birbirinden intikamlaşa kız ve kadın kaçırılmalarının bu savaşı doğurduğu Herodot'ta bildirildiği gibi, Asxylos ile Agamemnon ve aralarındakilerin tartışmalarındaki en önemli konunun Esir Kadın'lar oluşu da o zamanlar bu deniz yolları ile Esir Kadınların birbirine en bağlı şeyler olduklarını göstermektedir.

Bosphore (Vospore) sözü literatüre Yunanlılardan geçmiştir; ama, Boğaz ve Geçit anlamında kullanılan bu söz Yunanlıların yayıldığı veya bildiği boğazlardan yalnız İstanbul boğazına, çok sonraları da Kafkas bosforuna (Kerç boğazına) ad olmuş, başka hiçbir boğaza bu ad takılmamıştır. Demek ki Bosphore sözü yalnız, Kafkasyadan getirilen kız ve kadın ve diğer esirlerin ve sığırların kaçırılma geçidi olan boğazı göstermiştir.

Evlıya Çelebi'nin anlattığı, Karadeniz boğazının açılış efsanesi de bu işte Abaza (Abhaz)lara büyük rol vermektedir.

İlk Karadeniz'le Kokazik'lerin ve bunlardan, en ziyade sahili Abhazların kara alın yazıları birbiriyle karışık ve kaynaşıktır.

(1) Türkçede Dış'tan Dışarı ve Taşra, İç'ten İçeri ve İçre, Üze'den Üzeri ve üzere, Yüce ve Yuka'dan Yukarı, Ast'tan Asra, Son'dan Sonra, Bu'dan Bura, Şu'dan Şura, O'dan Ora; İleri, geri ve olabilirki Baydan Bayrı ile Bayra-k ve Bayır, Çay'dan Çayır... olduğu gibi, Tan'dan da Tanrı (Tan-yeri) olabilir de.

(2) Bazılarının, Zeus adının Daıos veya Dios'tan çıktığını ileri sürmeleri düzeltilmeye muhtaç bir yargıdır. Halikarnas Balıkçısı'nın (Anadolu tanrıları) adlı eserinde «Eğer Zeus kelimesi Dios'tan gelse idi, karısı Dios'un müennesi Dione olması gerekirdi...» sözü cerhede-
lemez.

(3) Türkçeye çeviren Ahmet Sanih (ve Satvet Lütfi).

(4) Türkçeye çeviren Hâbil Adem.

(5) Adıgacada Axın ve İskitçede Axşiana.

KABARTAY - BALKARDA GEÇEN ON GÜN

II

(Geçen Sayıdan Devam)

Yazan : İzzet AYDEMİR

Bugün Yine Nalçık'ı geziyoruz. Bir çocuk yetiştirme yurdundayız. Burada 3-7 yaşları arasındaki çocuklara mahsus. Üniversitede okuyan kızlar çocuklara her hususta yardımcı oluyorlar. Çocukların her ihtiyacı karşılanıyor, yaşantıları bir düzen içinde geçiyor. Buradan bir dinlenme kampına geldik. Burası kışın ailelere mahsus imiş, yazın da bu ailelerin çocukları kalıyor burada. Çocukların yaşları 7-15 arasında. 3 kız öğretmenle, Öğrenciler arasındaki 6-7 Çerkes çocukla tanıştım. Öğle yemeğine bizi alkoydular, ayrıca şerefimize uzunca süren bir tören yaptılar. Kamp öğretmenlerine verdiğim ufak bir iki hatıra eşya, onları çok sevindirdi. Bizi uğurlarken tekrar, tekrar davet ettiler.

Buradan ünlü parka geldik. Yeni bir restoran açılıyormuş. İsmi RESTORAN KONAK. Konak Balkarca. Restoranda çalışanlar hep millî Çerkes kıyafetlerini giymişler. İçeri girmek için biraz beklememizi rica ettiler, ama biz yine de girdik. Açılış töreninde parti birinci sekreteri Melbaxo Timbore ile 3.cü sekreteri Şecehaçe Muhammed bulunmuşlar. Bizleri görünce selamladı, ellerimizi sıktı ve «Nasıl olsa görüşeceğiz» temennisiyle oradan ayrıldılar. Konak Restoran Çerkes motifleriyle süslenmişti, yemekler hep millî Çerkes yemekleri. Tahta orijinal masalarda yemeğimizi yiyorduk, iki kız geldi masamıza bizi dışarıya, kendi yemek yedikleri masaya davet ettiler. Hep birlikte dışarı çıktık. Anneleri olgun bir kadın. Yanında Çerkes armoniki duruyor, kendisinden rica ettik, nazlanmadan çalmaya başladı.

Çok güzel çalıyor armonigi. Çevremiz hemen sarıldı. Açık havada Çerkes oyunları oynanmaya başlandı. Bir ara armonigi aldım, fakat çalmama imkan yok, ses tertibatı tamamen ayrı. Sahibine geri verdim. Bu defa oyun oynamamı rica ettiler, bildiğim Zefakoyu oynadım. Fakat kalabalık o kadar arttı ki yanımızdaki iki kız oynamaktan yoruldu. Biz de oradan kaçmak zorunda kaldık, hep birlikte kalktık masa arkadaşlarımız bizim evlerine gelmemizi istediler, fakat biz o kadar doluyduk ki bu güzel fırsatı değerlendiremedik.

Akşam Ürdünlü Yefenü Abdül ailesinin davetine gittik. Burada taze fasulye yemeğini görünce çok sevindim. Abdüle sorunca «Biz alıştık, ne yapalım evin bahçesinde yetiştirdim, arada bir yiyoruz» dedi. Kafkasyada ilk defa bir sebze yemeğini burada yedim.

NALÇIK ÜNİVERSİTESİNDE : Nalçık Üniversitesinde bize gerekli açıklamaları sayın rektör Kanbolat Keraf yaptı. Rektörlük salonunda kabul etti bizi. Üniversite lüks tefriş edilmemiş. Pek büyük de sayılmaz. 1969 yılında 8.000 öğrencisi varmış. Çoğunluğu kızlar teşkil ediyor. Erkeklerin çoğu başka şehirlerde çalışıyorlar. 500 öğretim görevlisi mevcut ki bunun 350 si Adige, diğerleri Balkar, Rus vs. Erkekler daha çok teknik bölümlerde okuyor. Yapılan istatistikler Kabardey de her 4. kişiden birisinin üniversitede okuduğunu gösteriyor. Öğrenim parasız. Her öğrenciye 35-50 ruble aylık veriliyor. başarı gösterenlerin ücreti daha fazla yükseltiliyor. Öğrencilerin çoğunluğu yurtlarda 1.5 ruble karşılığı aylıkla kalıyorlar. Çalışkan öğrencilere yıl sonunda armağanlar veriliyor. Üniversite 3 binadan meydana gelmiş. 1969 yılında (Haziran) 800 mezun vermiş. Bilim konferansları tertipleyen en başarılı üniversite burası Üniversitede halen Ürdün, Suriye vs. Çerkes öğrenciler okuyorlar. Üniversiteye girmek giriş imtihanını kazanmakla mümkün. Öğrenim gece ve gündüz öğrenimi ve bir de çalışan kimselerin dışardan hazırlanıp bir ay kala buraya gelmeleri şartıyla 3 şekilde oluyor. Üniversitede bütün öğrenim dalları. Halen 43 bölümü var. Kitaplığında 500.000 kitap mevcut Bu kitaplar tamamen öğrencilerin istifadesine sunuluyor. Okul tatilde olduğu için dersleri izleyemedik. Fakat bütün sınıfları, bilhassa arkeoloji ve tarih bölümlerinde çok enteresan şeyler gördük. Rektöre teşekkür ederek ayrıldık. Son olarak memleketlerimiz arasında kültürel ilişkiler kurulursa, bizden gelen öğrencileri üniversiteye alıp almayacaklarını sordum rektör gülerek «Nerede o günler, siz gelin, elimizden gelen hiçbir şeyi esirgemeyiz» diyerek bizi uğurladı.

NALÇIK ÇERKES MÜZESİNDE : Nalçık müzesi bilhassa ana vatan dışında yaşayan Çerkesler için çok enteresan. Burada ismini duyduğumuz, varlığının olup olmadığını merak ettiğimiz pekçok şeyi görmek mümkün. Her müzede olduğu gibi burası da bölümlere ayrılmış. Birçok Çerkes büyükleri, özellikle yazarların portreleri (Şora Bekmurza, Şocençuk Ali vs.,) herşey mevcut burada fotoğraf makinemle durmadan resimler çekiyorum. Neler, neler yok ki, saymakla bitmez...

GAZETE YÖNETİM MERKEZİNDE : Artık gezimin sonu yaklaşıyor, her tarafı iyice incelememe imkân yok. Daha Gürcistan'a Osetyaya, Abhazyaya gitmek var. Bu arada Adige bölgesine gitme çabalarım iyi sonuç veriyor. Dış ilişkiler sekreteri Bersbi Maykopa gitmek için Moskova'dan izin geldiğini söylüyor. Yarın Adige bölgesine gideceğim. Fakat bir kaç saat sonra durum değişiyor. Adige bölgesinde arattığımız Çerkes yöneticiler (Meşbaşe İshak, Yakutl Sefer vs.) bulunamıyor. Hepsi memleket dışında gezide bulunuyorlar, gayet nazikane at-

latıyorlar bizi. Bu sebeple burada bir iki gün daha kalmakta sakınca yok. Zatek Kabardeydeki arkadaşlar bütün gezimin burada geçmesini istiyorlar, hiç bırakmak niyetinde değiller beni. Biraz sonra L. GOĞ gazetesinin yönetim merkezindeyiz. Bize gerekli açıklamalarda bulunuyor buradaki yöneticiler. Gazete 10.000 tirajlı imiş, şimdi günlük baskısı 7.000 civarında. Haftada 5 gün çıkıyor. 55 personeli var, bunun 40 kişisi yazar kadrosu. Kabardey dışında Karaçay-Çerkes, Adige muhtar bölgesine de gidiyor gazete. Gazetenin yayın müdürü 240 ruble, en az ücret alan da 150 ruble aylık ücret alıyor. Gazetede basılacak yazılar bir kurul tarafından incelenip basılıyor. En enteresan taraf ta gazetenin bütün günlük baskı vs. Masrafı 180 rubleyi bulması.

Biraz sonra gazete yönetim merkezinde bir açık oturum düzenleniyor, biz onlara, onlar da bize çeşitli sorular yönetiyorlar. Onların sorduğu sorular arasında enteresan olanlar şunlar: Türkiyede Nekadar Çerkes var? Bunlar arasında bulunan guruplar, aileler? Türkiye'deki Çerkesler ana dilleri olan Çerkesçeyi konuşuyorlar mı? Unutmuşlar mı? Köylerde mi şehirlerde mi daha çok Çerkes var? Çerkesçe öğrenim yapma imkânları var mı? Ana vatanları Kafkasyayı düşünüyorlar mı? Biz bir gün bütün Çerkeslerin ana yurtlarına döneceğine inanıyoruz, oradakiler bu hususta ne düşünüyorlar?

Bir ara yaşlı bir kadın bana özel bir soru sordu: Türkiyede ibadet serbest mi? Bu durumu bilen arkadaşım ve tercümanım olan Semih cevaplandırmaya kalktı, kadın itiraz etti, bizzat benden cevap istedi. Cevaplandırdım.

OŞHAMAFE (ELBRUZ) Yİ ZİYARET

Kafkasyaya gelipte Oşhamafeyi ziyaret etmeden gitmek, Kafkasyayı görmemek demektir. Bu nedenle bir günümüzü Elbruzu ziyaretle geçirdik. Özel arabamızla 2-3 saatlik bir yolculuktan sonra eriştik oraya. Henüz turistik tesisler tamamlanmamış. Teleferikle çıktık dağın yamaçlarına. Bembeyaz karlarla kaplı, arada bir sislerden sıyrılmaya seçilebiliyor. Yol arkadaşım Şocentsuk Adem «Bu dağ kimbilir kaçınıcı ziyaretim, ama her gelişte aynı büyük heyecanı duyuyorum» diyor. Gerçekten de Oşhamafenin yüceliği, heybeti karşısında heyecan duymamaya, onunla öğrenmemeye imkan yok. Dakikalarca seyrettim kendisini. Kafkasyalı şair ve yazarlara bu kadar büyük ilham kaynağı olan bu dağa kutsal demenin ne kadar yerinde olduğuna inandım. Evet Kutsal Elbruz'dan ruhlarımız, arınmış, büyük bir cesaret ve gurur duyarak ayrıldık.

Jur HAMİT İLE KARŞILAŞMAM: Türkiye'den gelirken adresini aldığım ve kendisinin çok iyi bir insan olduğunu işittiğim Jur Hamidi

telefonla arattım. Kendisi bir Abhaz yazarı, hem de ünlü bir yazar. Karaçay-Çerkes muhtar cumhuriyetinde yerleşmiş Abhazların ileri gelenlerinden. Arabaya atlayıp hemen Nalçıka geldi. Kendisiyle konuşmamız ancak yarım saat sürdü. Biz Oşhamafeye gitmek üzere hazırlanmıştık, yol uzun vakit az. Fakat bu kısa anda birbirimize çabucak ısındık. Güzel Kaberdeyce biliyor. Kendisine ancak bir paket Türk sigarası verebildim, oda bana bantlar ve plak ile bazı hediyeler gönderdi. Ayrılırken her ikimizde gözlerimiz yaşardı ben onu Türkiye'ye o da beni Karaçay-Çerkes'e davet etti. Çok muhterem, gerçek bir Çerkes olarak tanımladım onu. (Devamı Var)

Karaçay — Çerkes Cumhuriyetinden Dergimize özel olarak gönderilen bu fotoğraf oradaki yazarlar topluluğunu gösteriyor. Soldan Ayakta duranlarda 3. cüsü Jur Hamittir (elinde kitap olan) Fotoğrafın arkasında aynen şöyle yazılı: Türkiyedeki kardeşlerimizi her zaman kalbimizde yaşatıyoruz. Siz bizim herşeyimizsiniz. Sevgi ve Selâmlar.

(Geçen Sayıdan Devam)

K O Ç A S

Yazan : Tsey İBRAHİM

Çerkesçeden Çeviren : M. MEFEVID

— 4 —

(Dört Perdelik Dram)

Topal Zepş'in yüz besili kısırağını getirdim, ün salmakta da, insanlara «Adıge Nart»larını unutturduğuma da seni temin ederim! Beni takdir ediyor musun?

Prenses — (Önemseymiş gibi): Şansından hiçbir zaman kuşkulamadım ama, ününde biraz abartma (mübalağa) yapıyorsun gibime geliyor...

Prens — (Dargın): Beni takdir etmemek için, kuşkulandığın birşey mi var Prenses, ünümle alay mı ediyorsun? Ne oluyor?

Prenses — (Prensin bu çıkışına hiç aldırış etmeden): Ünüle alay eden ben değilim prensim, mertliğinden, cesaretinden kuşkulayıp seni gırgıra alan da ben değilim...

Prens — (Hiddetle): Kimdir ya, Deeypş'in şan ve şöhretine ulaşacak bir ün kazanmış olan?... Söyle de onlara karşı nasıl davrandığını görürsün! (Gayet hiddetle): Ne dedin?! Şapsığların Afıps'ten geçtiklerini mi?! Şimdiye kadar bunu bana söylemediğiniz için mi! Hele biraz sabredin, sizi hayvan köleler sizi. Serbestliğinize güvenerek ülkenin prenslerini geride bırakmaya alıştınız ama, çekeceksiniz bunun cezasını... Görüyor musun, Afıps'ı geçmişler: Köyleri ateşe verip, kılıçla budayacağım, adamlarınızı, önüme katıp oradan ötelere, uzaklara toplayıp süreceğim. Neyinize güveniyorsunuz... (Kızgın kızgın odada dolaşır).

Prenses — (Alaylı): Seni tanımayanlar sözlerinden, seni birşeyler yapmış, Şapsığları gerçekten toprağından kovabilmişin sanırlar... Ha...ha...ha... Ama öyle sanıyorum ki, öbür Şapsığlar şöyle dursun, sadece Koças'la bile başa çıkamazsın... ha... ha... ha...

Prens — (Büsbütün çileden çıkarak): Bu göçebe Şapsığların lâfını etme bana! Yapma diyorum! O hayasız, prensleri saymak, değer vermek istemiyor ama, haddini bildireceğim ona, biraz bekle bakalım!

Prenses — (Çok korkmuş gibi): Aman istemiyorum biricik prensim; vazgeç; vazgeç, kendini tehlikeye atma. Koças'ın cesur, yaman bir avcı olduğunu bilmiyor musun benim söz dinlemez prensim? Küçüklüğüne bakma onun, yiğitliğini gözönüne al. Çok korkunç bir rakip o, aslan gibi atılğan, tilki gibi de kurnaz... Ey benim laftan anlamaz

prensım, ona sataşma, çatma ona, senin için üzülmemi istemiyorsan bırak peşini onun.

Prens — (Öfkesinden çılgına döner) : Kapat çeneni korkak millet! Benim dediklerime senin aklın ermez. Söylediklerimi yapmama hiç kimse engel olamaz, yarından tezi yok, o mert Koças'ın elini-kolunu bağlayıp, onu sana terkimde getireceğim; ona ne istersen yap, ne dilerse söyle, istersen köle olarak kullan onu. (Yüzünü kapıya çevirir). (Silâhşör Girer).

8. ci Sahne

(İçerdekilerle Silâhşör)

Silâhşör — Beni mi istettiniz prensim?

Prens — Kırk atlı hazırla, benim atımı da eğerle... (Prensese dönerek) : Ben gidip elbiselerimi değiştireyim, ondan sonra bize uğurlar olsun, dönüşümde seni memnun edeceğimi ümit ederim, hoşça kal.

Prensese (Endişeli bir davranışla) :Ey prensim... Senin seviyende olmayan bir kimseye sataşma... Gitme dur.

Prens (aynı hiddetle) : Hoşça kal...

(Silâhşörün orada durduğunu görünce de) (Sen halâ buradamısın? Emirlerimi yerine getirdin mi?

Silâhşör — Hangi atı eğerliyeceğimi sormak için bekliyorum, kır atı mı, doru atı mı?

Prens — Hangisi olursa olsun. İstersen doruyu eğerle. Haydi gidelim.. (Odadan çıkarlar.)

Prensese — Silâhşör...

Dokuzuncu Bölüm

(Prensesele Silâhşör)

Prensese — Beni sevdiğine çok kere yemin ettin ama inanmadım, yine de inanmıyorum.

Silâhşör — Seni seviyorum prensesim.. Her zaman için de bunu ispata hazırım.

Prensese — İnanmamı istiyormusun?

Silahşör — Söyle prensesim. Ne yapmam lâzım? Senin için hayatımı vermeğe hazır olduğumu göreceksin.

Prenses — O halde dinle: Prens Koçası getirmek istiyor. Fakat bu iş pek onun sandığı gibi kolay olmayacak, prensin onu sağ olarak getirmesini sağlayabilirmisin?

Prenses — (Sevinçle) : O halde, o halde... Ela gözlü yiğidim.. (Gülümseyerek) Beni sevdiğine inanabilirim şimdi. Haydi git, prensin emrini yerine getir.

Silahşör (Sevinerek) — Hiçbir zaman bu kadar mutlu olamamıştım.. Gidiyorum, Gidiyorum...

Onuncu Sahne
(Prenses Yalnız)

Prenses (Kızgın) — Hesaplaşma anı geldi... (Birden neşelenir) Koçasla alay etme sırası şimdi ben de... Ha... Ha...

(Perde İner)

Dördüncü Oyun

Koçasın arkadaşları, üzerlerinde yamçuları, başlarının altında heybeleri çayın öbür yakasında ağaçların altında uyuyorlar. İçlerinden ikisi biraz ilerde nöbet tutuyor. Koças uyumuyor, bir kütüğün üstünde oturuyor. Uyuyanların bazıları horluyorlar. Sayıklayanlarda var. Hava zifiri karanlık.

Birinci Sahne
(Koçasla Arkadaşları)

Koças — Canım ne kadar da sıkılıyor, üzerime bir ağırlık çöktü, huzurum bozuldu.. (Susuyor) Yüzü... Mavi melek gözleri, beynimin içine yerleşti bana bir türlü rahatlık vermiyor... Avcılıktan da usandım... İnsanlar da, köpekler de, ormanın güzelliği de açmıyor beni artık. Yıldızların serpiştirildiği gök kubbenin altında, serin rüzgârın latif esintisinde bile bunalıyorum, pathyacağım sanki... (Susuyor) O, na karşı pek sert davrandım, saf arzularına karşı geldim, sevgisini ayak altına aldım... Onun sesi, sözleri kulağıma ne kadar da hoş geliyordu... Evini, ailesini terkederek bana kadar geldi, tatlı sözleriyle aşkını ispat etti. Ey yaratıkların en güzeli, biricik ışığım benim. Seni bağırma basıp, akan göz yaşlarımı dudaklarımla kurutmak şu anda benim için herşeyden çok daha değerlidir. Seni bir türlü unutamıyorum güzel prensim...

(Devamı Var)

DAĞISTANLI ANLAMI VE DAĞISTANLI OLMA AŞKI

Dr. Vasfi GÜSAR

Kuzey Kafkasın doğu kısmında Hazer denizi kıyılarında bulunan dağlık bir bölgedir. Dağıstan kelimesi de dağ memleketi anlamında dır. Bu anlam ile Dağıstan; Irak, Suriye, Anadolu, Mısır gibi bölge adıdır. Bu bölge halkı da çeşitli kavimlerin göçlerle beraberlerinde getirdikleri dilleri, hususi vasıfleri, etnografik tipleri, değişik secye ve ruhi halleri, yaşayışları, ayrı ayrı kaynaklardan gelen gelenekleri ile karışık bir manzara taşır; dil ve lehçe bakımından da çeşitli görünürse de çoğunluğun aslında, temelinde kan birliği görünür. Kokazik (Caucasique) dediğimiz öz kafaşlı ırk; diğer milletlerin (Türk, Tatar, İran ve saire) bu yalçın dağların arasına girmeleriyle kendi varlığını koruyamamış, her bakımından (dil, gelenek, düşünce ve saire) ile kaynaşmış, hatta erimiştir. Esasen (Dağıstanlı) diye bir millet de yoktur. Ancak bu gün Dağıstanda yaşayan başlıca iki etnik millet vardır: Biri öz Kafaşlılar yani otokton dediğimiz yerli halk (Lezgiler), diğeri Komuk, Azeri Türkleri ve saire...

Lezgiler başlıca dört kümeye ayrılırlar :

- 1 — Azerbeycan'a yakın bulunan DARGİ'ler (Dargiene),
- 2 — Dargilerin güneyinde Bakü'ye doğru Azeri Türkleriyle sınır komşusu olan Kuri'ler (Kuriene),
- 3 — Dargilerin batısında, Kuri'lerin kısmen kuzeyinde bulunan LEK'ler (Yanlış bir tabirle Gazi Komuklar -İslâmiyeti Araplardan alıp Komuk Türklerine aktarmalarından kinâye olarak kendilerine gazi komuk diyenler. Halk kendilerine (Leki) derler,
- 4 — Leklerin batı ve kuzeyinde, kısmen Dargilerin batısında bulunan ÖZ LEZGİ'ler.

Bu dört Lezgi dalı saldırgan kavimlerin, bilhassa İranın tesiri altında asırlarca kalmış ve güneydeki Azeri Türkleriyle, kuzeyde Tatar ve Mogollar ile pek sıkı ilişkide bulunmuş ve onlarla karışmıştır.

Gerçekte Kuzey Kafkasın doğusuna gidildikçe göğe ser çekmiş, yalçın dağların, geniş orman ve nehirlerin ayırdığı vadiler de tamamı bağımsız ve ayrı birer unsur (kolcuk) olduğuna inanan küçük, küçük kabileler üzülererek söyliyelim pek bolcadır. (Çevreleri ve nüfus sayımları bir gözle görülebileceği azami sınır göz önüne alındığı takdirde (bu günün Babil kulesi) dense mübalağa olmaz. Dağıstan bölgesinde yerli olan bu Lezgiler önemli değişmeler ve karışmalar da olsa so-

nunda dikkate değer ilerleme kaydetmişler, son devrin tarihinde kahramanlıklarile ün salmış bir Şamil, bir Gazi molla bir Uzun Hacı (Vezen Hacı) yetiştirmişler, aynı zamanda Kafkasyanın ilk müslümanları, hem de pek koyu ve müteassıp müslümanları olarak tanınmışlardır. Yalçın dağların bu kartal ruhlu, güzel yapılı kahramanları gerçek benliklerini sofizm'in gölgelerinde, övünülecek kadar Arap tesirleri altında millî benliklerini bir hayli, hem de pek büyük çapta yitirmişlerdir. Şamilin dehâsı önünde bir kudret, bir varlık kesilen Müridizm; kendi ağırlığı altında uyuşan mâzinin gerçek benliği yerine son teşkilatıyla bir dini hüviyet kuran bir mimar rolü oynamış, birliğini yalnız İslâmiyet namına kurmuştur.

Fakat din ve mezhep bakımından başarıldığı görülen birlik ve kardeşlik DİL sahasında kendisini gösterememiş önce Araplaşmış, sonra da Kırım'dan, Türkistandan, Uraldan ve Türkiye'den gelen öğretmenlerle Türk dili aşağı yukarı hâkim bir hal almış hattâ son zamanlarda resmi dil edâsını taşımağa başlamıştır. Temelinde bu dini inanç ve baskı Lezgilerin bünyesinde temessül, erime ve karışmalarda kayıtsızlık Arap manevi istilâsından ötürü elim ve üzüntülü bir sosyal çöküntülü bir sosyal çöküntü ve arkasından da siyasi bir hezimetin sebebi olmuştur.

1897 yılında Kafkasyaya ilmi bir gezinti yapan Conte Eugene de ZİCHY misyonu'nun yayınladığı üstün ve önemli incelemenin Kafkas kısmı yazarı Dr. Jean Yanko bu dört kümenin de ayrıca 20-25 kola ayrıldığını ve hattâ bazı kümenin bir köye inhisar ettiğini tesbit etmiştir. Bütün bu değişik dilleri göz önüne alan tarihçiler, sarp dağların, engin vâdilerin, göklere baş kaldırmış dağların ve ormanların bulunuş vasıflarından ve zamanki taşıtların basitliğinden, gidiş gelişlerin güçlüklerinin göz önünde tutarak nedenin çözülmesi yolunu aramışlar, değişik diller ile beraber kolların (dalların) varlığını da Kafkasyalıların özel vasıflarından olarak kabullenmişler ve öz Kafkaslılara (otokton) (KARDEŞ), ve dillerine de (HEMŞİRE DİLLER) adını vermişlerdir. Fakat ne de olsa eski zamanın süren değişik manzaraları, hareketleri bu gün bile görülebilecek kadar izlerini korumuş bulunuyor.

Orada, yani Dağıstanda bu gün yaşayan Öz Kafkaslıların, Çerkeslerin bir kolu olan Lezgilerin eski Albani'lerin torunları oldukları bir gerçektir. (Kont Zichy misyonu'nun raporları) Tarihçi Morganın fikrini desteklemiştir. Sainte Martin de Chantre de Çerkes-Lezgi akrabalığını eserlerinde kaydederler. (tafsilat. Lezgiler kimlerdir? Fetgeri Şöenu. Yeni Kafkas sayı 5 ve 6 1967). Bu bakımdan bazı Dağıstanlıların Lezgilerin asıllarının Türk-Tatar ya da Arap oldukları hakkında

ki düşünceler, özel bir kaynağa, temelli bir dayanışa sonuç olmaktan ziyade şahsi bir düşünce ve istek, ya da çikardır.

Çerkes adı da gerçek olarak bütün Kuzey Kafkas halkına adighe, Abkhaz, Oset, Çeçen ve Lezgi'lere verilen genel bir addir. Bu ad Kuzey Kafkaslıların müşterek bir unvanıdır. Çerkesler, AET in hemşiresi Sirse (Circe), ya da Kirke adından alınmıştır. Aet (Aéte) kadim (pek eski) esatirin hikâye ettiği menkıbelere göre güneşin (Nimf -Nymphe) in Persé den olan bir oğludur. Yunan dilinde bile bu gün Çerkeslerin Kirkesyon Kirketyon gibi okunan kelimelerle ad vermektedirki Sirse-Circe ya da Kirke'nin memleketinin insanları demektir.

Unutmamalıdır ki tarihte en kutsal sayılan ve ölmez hatıralar alan ülkeler Kafkas, Mısır, Mezopotamya ve İran idi... Bu gün dünya yazarları hep bu ülkelerin eski sakinlerini dile getirirler. Medeniyetlerini, kültürlerini, varlıklarını, izlerini, eserlerini, heykellerini medhette, anmakta yarış yaparlar ve her günde bunu daha canlandırmak için kazı faaliyetlerine girişir, didinirler, yeni yeni buluşlara şahit olurlar. Mısır, en eski bir medeniyetin kaynağı gibi görünmektedir. Sfinks, İhramlar ve daha başkaları bu gün dünyanın hayretini çeken ölümsüz abidelerdir. Eski medeniyetlerden bir çok eserler bırakan ve bu gün Mezopotamyadan, Kafkasyadan Ege kıyılarına kadar sürüp gelen HATİ abideleri büyük bir medeniyetin izleridir. (Çerkesler: Mirza Bala, İslâm ansiklopedisine bakınız). Hatilerin Kafkas dağlarından taşıp göçlerle Asyada, Afrikada (Hiksoslar) hükümetler kurduktan sonra eski yurtlarına (Kafkasyaya) döndüklerini Morgan, Lenorman tarihlerinde belirtirler. Mezopotamyada yaşayan Hati (Hitit) ler gibi pek eskiden milâttan önce şimdiki Trakyada hükümet kurmuş olan Serakeler, Sirkaslar'ın Çerkeslerin dedeleri olduklarına dair önemli tarihçilerin eserlerinden alınmış derin ve engin açıklamalar vardır (Met Çunatuka İzzet'in eserlerinden Kadim Trakya'da Serake-Çerkesler 1918 İstanbul). Bu arada Strabon Trakya'daki Sirakes'leri bu gün Kafkasya da yaşayan Çerkeslerden olduklarını belirtir (Strabon cilt 2, F 2). Herodot buna dair tarihinde Serikas diye bahseder ve açıklar (Herodot tarihi Türkçe tercüme. Ömer Rıza Doğrul. 1941).

Eski medeniyetlerden yine en çok eser bırakan ve bıraktığı eserlerin çoğunun Türkiye'de olduğu bilinen eski Yunan medeniyetidir. O eserlerin incelenmesi ile görüyoruz ki bir zamanlar Kafkasyalı Prométhe yer yüzünde ateşin ilk yaratıcısı olmuş ve güneşten bir kıvılcım koparıp insanlara armağan etmiştir. Dokalyon'un oğlu olup Kafkasyadan Akdeniz kıyılarına göç etmiş ve Elen neslinin müşterek ve kutsal dedesi olmuştur. Bunlar gibi o devrin ve o neslin bir çok esatiri daha vardır ki hep Kafkasya dolaylarında dolaşır; Ergonot seferleri, Ho-

mer destanları ve saire... Unutamalıdır ki Prométhenin Çerkesyada Elbruz dağında zincire vurulduğu sürede Amazonların o çevrede oturduklarını Klaprothe (Klaprot) eserinde yazar. Bir çok kaynaklar Amazonların tarihleriyle, dillerile Çerkes bulduklarını ve hatta ninelelerinden olduklarını belirtirler (Tafsilat Dr. Vasfi Güsar. Amazonlar. Kafkasya. Sayı 10-11 1966 Ankara).

Kuzey Kafkaslıların bir çok kolları (dalları) olduğu gibi Gürcülerin de (Kartvel, Mingrel, Suanet, İmerti, Kakheti gibi) bir çok kolları vardır. Fakat hepsi aynı kanı taşır soydaştırlar. Kafkas milleti yalnız Çerkes ve Gürcü milletleri olarak belirtilir (İnönü Ansiklopedisi. Kafkas dilleri bahsi) ve (Avrupa dilleri renkli haritası 93-94). Yazar Arthur Byhan eserinde (La civilisation Caucasiennes. sahife 9. Paris. 1936) Çerkesleri, Lezgi, Çeçen ve Gürcüleri bir etnik grup içine sokar. Ermenileri, Rusları, Türk ve Tatarları (Komuk, Karaçay, Balakar, Azeri) Kafkaslı olarak tanımaz.

Bu gün Türkiye'de yaşayan her ferd Türktür. Türkiye toplumu içinde Çerkes, Kürt, Laz, Arap, Rum, Ermeni, Yahudi ve saire vardır. Toplumun aynı kanı taşımamış olmalarına rağmen Türk adı sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi bir addır. Kuzey Kafkasta eski tarih ve kan birliği de vardır. Ayrılma dediğimiz infirad doğu Kafkası daha çok zayıflatacaktır. Nüfus azlığı, çevre darlığı, ekonomik konu Kuzey Kafkasta yaşayan ve her biri bencillik ile övünen, gurur duyan milletcikleri, dalları; bağımsız olarak görmek, bir hayal olmaktan ziyade gülünç, bir şaka ve alay mevzuudur. Bir kaza, bir bucak kadar nüfusu olmayan toplukcukların ayrılış düşünceleri cehaletin ta kendisidir. 10-50 bin kişi ile dil ve kültür çalışmaları, 100 bin kişi ile bağımsız hükümet kurma teşebbüsleri akli yerinde olan bir kişinin, bir toplumun düşüncesi ve amacı olamaz.

Dini inançları her şeyden üstün sayan, milli benlik ve geleneklerinin bir çoğunu yitirmiş bulunan Lezgilerin arasına katılan ve Kuzey Kafkasın varlık ve bağımsızlığını baltalamak ile Kuzey Kafkasın parçalanmasını amaç bilen, ya da ayrılığı geçer akça ve üstün benlik saymağa yeltenen ve çalışan, Kuzey Kafkas içinde ve dışında bir takım soysuz, cahil ya da gâfil, hattâ diyebiliriz ki satılmış kişilerin faaliyet göstermeleri, uğraşıp didinmeleri çok üzücüdür. Gönül ister ki Kuzey Kafkasın doğusundan veya aslen oralı olduğunu söyleyenlerden gelen sesler çatlak olmasın, hemcinsleri diğer Çerkeslerinki gibi aynı aksanı taşıyan melodiler gibi olsun.

İşte bu milli ve irki akrabalık ve soydaşlığın Lezgilerin (Çerkes) genel adı altında milli birliğin bölünmez bir parçası olduğunu, geçmiş tarihte ve gelecekte her yönden onlarla eşit ve aynı paralelde bulunduğu, bilinmesi; Kuzey Kafkasm binlerce yıllık geçirdiği parçalan-

KAFKASYA

Kafkasya gönül kapımız
Alınyazımız
Felaketlerle yoğrulan yaşantımız.
Karayazımız
Amansızca süren mücadelemiz,
Şanssızlığımız
Yüce Dağımızdaki uğraşımız,
Anılarımız..

ADSIZ ŞİİR

Yazan : Uğur DİPŞOV

Koyamadım kardeşim bu şiirime ad,
Ben Kafkas illerinin kovulmuş çocuğu,
Öksüz, garip, kimsesizim.
Yaralarım derin,
Kalmamış yaşamamda tad.
Sahipsiz bir göçmenim
Dolaşır dururum beş kıt'ada
Özlemler geçer
Baharsız yıllarım,
Hayallerle günlerim
Özgürlüğe ve anayurda.
Kartallarım vardı,
Elbruz, Kazbeke konan
Verimli ovalarımı sulardı Kuban
Anayurdum bir canım var
Olsun sana kurban.
Nerede kaldı özgürlüğüm?
Nerede asil milletim?
Ne kadar acıymış vatansızlık
Çekenler bilir bunu
En büyük talihsizlik..

ma hareketinin sonucunu ve onun yürekler ağrısı üzüntülerini hatırlayarak, bir ibret dersi almak, parçalanmak ve parçalamaktan daha çok birleşmek ve birlik olmak düşüncesinin bu gün bütün milletler için de esaslı bir kurtuluş sembolü olduğunu bilmek, üzerinde önemle ve hassasiyetle durmak gerekir. Sürüden ayrılan kuzuyu kurtlar kapırlar.

ALÇALMAYAN GURUR ÖLMİYEN VATAN ÖZLEMİ

M. LAKRBA'dan

Çevirenler :

Abgimba-Papa Kopsirgen

— Ne kadar acı yabancı göğün altında el ekmeği! Ne kadar da güç ve ağır el kapısına bakmak! Cennet vatandan ayrılmak, yabancı diyarda olmak. Derin bir iç geçirerek piposunu tütüre tütüre, kendi başından geçen bir hikâyeyi anlatmağa başladı AYSAN ZALMBİ. Hepimiz dinliyorduk, anladığım kadar iyi hikâyeler biliyordu..

— O zaman on yaşında bile değildim. Muhaceret oldu. Türkiye'ye gitmek için ailemiz dahil bütün komşularımız yerlerinden oynadılar... Kız kardeşimle beraber bizi bir gemiye bindirdiler, bilmediğimiz ve görmediğimiz bir diyara gitmek üzere... Denize açıldık, o güzelim şirin Abhazy'a'yı terkedip gerilerde bırakarak. —Sonra biraz düşünüp ilave etti.— «Terkedip» diyorsam gönül rızası ile, isteyerek olmadığı şüphesiz.Zorla yurtlarından kovulanlara benziyorduk. Boşalttığımız evleri, ayrılır ayrılmaz ateşe verip yakıyorlardı. Geriye dönmemizden korktuklarından olacak galiba.. Ama benim demek istediğim bunlar değil.

Muhaceretimiz kötü bir mevsime, sonbahara rastladı. Havalar hep bozuk gidiyor, yağmur göz açtırmıyordu. Gemimiz hırçın dalgaların arasında çatırdayıp duruyordu. Batan gemilerin sayısında az değildi. Ayrıca Tifüs hastalığıda milleti kırıp geçiriyordu. Gemi mürettebatı sabahın erken saatlerinden gecenin geç vakitlerine kadar aramızda dolaşıyorlar, hastalığa yakalananları kaptıkları gibi denize atıyorlardı. Kızkardeşimle annem de aynı felâkete uğradılar. Annem hasta değildi, hasta olan kızkardeşimdi. Annem kızkardeşimi vermemekte diretince, ikisininide birbirlerine sarılmış vaziyette, gözyaşları ve feryatları arasında denize attılar. Aradan yüz sene geçmesine rağmen o sahne gözlerimin önünden gitmiyor.

Trabzon'a yakın bir yerde iskan ettirdiler. Hemen basit kulübeler kurarak yerleştik. Açlık sefalet, yorgunluk, soğuk havalar belimizi büküyordu. Zavallı babam geçkin yaşına ve geçirdiği meşakkatlere rağmen güçlülükle de olsa ayakta durabiliyordu. Halini gördükçe içim acı ile burkuluyordu. Acıyordum, yüzüne baktıkça derin iç geçiriyordu. Farkındaydım, nakışımın rengimin, halimin insanı korkutacak kadar kötü olduğunu. Kuvvetten düşmüş, ayakta zorlukta durabiliyordum.

Yolda bize refakat eden askerleri değiştirip yenilerini gönderdiler. Her sabah ekmeğ getiriyorlardı. Taş gibi katı... Ama başka yiyecek bir şeyimiz yoktu. En büyük derdimiz susuzluktu, yakında içecek su yoktu.

Bir gün sabahın erken saatlerinde babam beni uyandırdı.

— Kalk oğlum kalk!. Giyin. Seni hekime götüreceğim. Ne yapıp yapıp Trabzon'a ulaşalım. Hele bugün vaziyetini hiç beğenmiyorum. Gözümün nnde eriyorsun dedi.

Kalkıp güçlükle giyinmeye başladım. Sonra birkaç kırık ekmeğ tutup yola çıktık.

Bir an önce varmağa çalışalım. Hekime verecek parayı bulmak için birkaç yerde odun kesmem, çalışmam lâzım - diyordu babam. Bir müddet yalnız başıma yürüyor, halsiz kalınca babamın sırtına biniyordum. Öyle yle g bela Trabzon'a vardık. Çarşıya girince sokak sokak, kapı kapı dolaşmaya başladık. Babam soruyordu: «Odununu zu keseyim, ihtiyacınız var mı?» diye. Fakat o perişan vaziyetlerini gördüklerinde, bir şey beceremez zaten ölmek üzere diye iş vermiyorlardı.

— Korkma evldım, metin ol, Tanrı büyüktür. Bizi bu kadar da ihmial etmez herhalde gibi gözlerle bana cesaret vermeye çalışıyordu. Hiç olmazsa açlığı bir nebze gider diye elindeki kuru ekmeğ parçasını ağzıma veriyor ve ebedi ayrılacakmış gibi saçlarımı okşuyordu. Daha yürümeye mecalim kalmayıp büsbütün takattan düşünce büyük bir merdivenin yanında kverdim.

— Yoruldun, görüyorum; buraya gel - deyip beni merdivenin bir basamağına oturttu. Kendiside yanıma kverdi. Bir müddet başı iki eli arasında düşündükten sonra kederli ve hüzünlü gözlerini bana dikerek.

— Ne yapacağını biliyorsun oğlum. Ben gidip geleyim. Sen burada bekle, hiç bir yere gitmeden uslu uslu otur. Kimseye mani olma ben hemen gelirim.

— Merak etme baba. Gideceğin yere git, seni burada beklerim. - dedim. Ayağa kalkıp yürümeye başladı. Evin köşesine gelince durup arkasına uzun uzun baktı. Sonra köşeden kaybolup gitti.

Kımıldamadan oturuyordum. Bekledim, bekledim bir hayli zaman geçmesine rağmen bir haberini alamayınca korkmaya başladım. Giderken rengi bakışı, vaziyeti son derece kötüydü. G bela ayakta durabiliyordu. «Sakin yolda bayılmış olmasın» diye düşündüm. Kalkıp köşe başına gittim. Ve geniş caddeye doğru belki babamı görebilirim diye bakmaya başladım. Caddede, insanlar arabalar kaynaşıp duruyor-

du. Baktım baktım fakat babamı göremedim. Biraz daha ilerleyim diye düşündüm ve caddeye doğru yürümeye başladım. Büyük mağaza ve bakkal dükkânlarının bulunduğu bir yere gelmişim ki, babam gözüme çarptı. Kocaman bir evin önündeki kaldırımında heykel gibi dikilip duruyordu. Düşündüm bir mana çıkaramadım. Geri dönerken yorulduysa niçin oturmuyordu?... İstese yanıma gelebilecek kadar yakın, neden uzun müddet böyle dikilip duruyordu. Küçüktüm fakat bu tür düşünceler aklımdan geçiyordu. Düşündüm, fakat bir mana çıkaramadım. Yanına gideyim diyordum. ama «Burada otur beni bekle peşimden gelme» dememişmiydi... Şimdi beni burada görmesini istemezdim. Göremeyeceği bir yere ilişip gizli gizli bakmağa başladım. Şaşkın ve merakla bakıyor, ne yaptığını anlamak istiyordum. Niçin duruyor burada?... Bazı bazı elini yukarıya doğru kaldırmak istiyor ama bir türlü kaldıramıyordu. Nedir kaldıramadığı, bu kadar ağır olan şey?... Aaa kaldırmağa çalışıyor, hafifce kaldırdı kaldırdı ama nafiye yine başaramadı. Elindekini görmek istiyorum, görebilecek kadar da yakın değilim ki. Gelen geçen insanlar mani oluyorlar. Biraz daha yaklaşayım deyip saklana saklana iyice yanaşıp göremeyeceği şekilde kendimi gizledim. Şimdi çok yakınındayım... Ben babamı gayet iyi görebiliyorum fakat o beni göremiyor. Ahh, ahh, ne acı babamın yüzünü görünce içim sızladı, kalbim acı ile burkuldu...

Babamın büyük bir ızdırıp çektiği belli oluyordu. Ellerine baktım boştu yere bıraktıysa dedim aşağıya baktım fakat yerdede birşey yoktu. Nedir öyleyse çekip çekip yerden kaldıramadığı?... Bulduğum yerdende bir şey anlayamadım. Sessiz sessiz bakıyordum... Elleri iki yanında, kıpırdamadan duruyordu. Bir ara sağ eliyle alnında biriken terleri sildi, sonra ileriye eğru baktı. Birden telâşla üstünü düzelterip kendisine bir çeki düzen verdi... «Tanıdığı bir kemseyi gördü herhalde» diye düşündüm. O tarafa doğru bende bir göz attım... Babama, birisi bakarak gittikçe yaklaşıyordu, başında kırmızı bir fes ve gayet güzel giyimli bir şahıs. Babam gerilip sağ elini yukarıya kaldırmak için uğraşmağa başladı.. Çekti, çekti ama olmayınca sol eline geçti. Çekti kaldırıyor kaldırıyor fakat nafiye bir türlü elini kaldıramıyordu... Adam bir müddet onu seyretti, sona elini cebine atıp çıkardığı bozuk paraları babama uzattı. Babam bunu görünce son kuvvetini de yitirip olduğu yerde yıkılıverdi.....

Ben ağlayarak gelip, baba baba diye feryat ederek üzerine kapandım. Halk etrafımızı sardı. «Ne oldu, ne oldu» diye birbirlerine soruyorlardı... Polis gelip hepsini dağıttı. Gelen diğer polisler babamı bir arabaya koyup mezarlığa göürdüler. Alışmışlardı galiba zira göçmenlerden hergün ölenlerin sayısı bir hayli idi. Hemencecik işlerini bitir-

ŞİİR:

K A F K A S Y A

Yazan : Ayten TUĞ

Büyük bir boşluksun içimde güzel vatan,
Gözlerimde bir tutam ümitsin.
Görmediğim hayalin büyüyor perde, perde
Taze bir çiçek gibi dudaklarımda ismin.
KAFKASYA...

Sensin yaşayan yıllardır düşlerimde,
Düşlerim birgün tükenirse,
Açacağım kucağımı ölüme,
Tanrının değişmiyeceğim tüm nimetlerine,
İsmi bile KAFKASYA...

Dağlarının gölgesi kalbimde,
Nedense kilitlenmiş ellere.
Gülebilirim ancak iştirsem adını,
Çeşmeler kurak, dudaklarımdan uzandı.
Ve ayrılık gözbebeklerimde bir perde
Adını andım ben yurdum yana, yana
KAFKASYA...

Geleceğin tozlu yollarındayım şimdi,
Alın yazımız ağlatıyor beni,
Sana kavuşmak istiyorum ölüncesine,
Özlemimi dolduruyorum kadehlere,
Bir, bir dağıtıyorum kardeşlerime
Ağlasınlar onlar da kaderlerine...

diler. Üzerinden elbiselerini çıkarması, mezar kazmaları her bir şey bir anda oldu... Gömerlerken boynunda küçük bir bez torba gördüler... Sordular «nedir» diye. Bende bilmiyordum. küçük torbayı bıçakla açtıklarında herkes gibi bende şaşırđım.. TOPRAK VARDI, BEZ TORBANIN İÇİNDE. VATANINDAN, ABHAZYADAN GETİRDİĞİ TOPRAKTI O.. TOPRAĞI BABAMIN GÖĞSÜNE SERPTİLER... İşitilmemiş görülmemiş hazin acı ve kötü günler geçirdiler Çerkes abhazlar ama bu güne kadar, NE ÖLENİ NE SAĞ KALANI., HİÇBİRİ SIRT ÇEVİRME-MİŞTİR KAFKASYA'YA...)) Sözü nü bitirmişti Aysan zalmbi.....

NART EFSANELERİ :

(Devlet Yayını Moskova 1957)

Derleyen : Beksultan BATIRHAN

KANJ NASIL EVLENMİŞTİ ?

(KABARTAY EFSANESİ)

Nartlardan demirci Dobeç'in 18 oğlundan en büyüğünün adıydı Kanj.

Nart geleneklerine göre, her delikanlı evlenmeden önce, kendisine bir şöhet sağlamaya zorunluydu. Bu nedenle rüştüne giren her delikanlıya, en iyi bir silâh ve en emin bir at verilir ve cenge gönderilirdi.

Dobeç'te bu geleneğe uyarak rüştünü idrak eden her oğlunu sıra ile cenge göndermiş ve onların bu yönden eksikliklerinin kalmamasına dikkat etmişti. Son olarak en küçük oğlu da bu şerefli görevi ağabeylerinin ününden geri kalmayacak şekilde yapmış ve evine dönmüştü. Bu dönüşü vesile eden 18 kardeş bir tepede toplanarak günlerini neşe ile geçirdiler ve hepimiz geleneklerimize uyarak görevlerimizi yaptık. Artık evlenme zamanımız gelmiştir. Ancak biz bir ana, babadan doğduk ve bir çatı altında en güzel yıllarımızı yaşadık. Öyleyse, evleneceğimiz kızlar da, bir ana ve babadan doğmuş ve aynı çatı altında yaşlanın idrâk etmiş olmalıdırlar. Böyle bir aile bulunca onlarla hemen evlenelim-dediler ve bu kararlarını ellerini toprağa dayayarak yeminle perçinlediler.

O halde, hemen harekete geçmeleri gerekliydi... Öyle de yaptılar. Ertesi sabah atlarına binerek, aradıklarını bulmak üzere yola çıktılar.

Günler, haftaları; haftalar, ayları kovaladı. Güneşin doğduğu yönden battığı yöne kadar bütün ülkeleri adım, adım taradılar; atlarının ayak izlerinin bulunmadığı yer bırakmadılar. Ne varki aradıklarını bulamadılar.

Nart kardeşler yorgun ve bezgindi.. Ümitlerinin son kırıntısım da yitirmiş bir halde evlerinin yolunu tuttular. Geniş bir nehrin kenarına gelince, ağaçların gölgesinde suların serinliğini duyarak dinlenmek istediler ve atlarından indiler. Nehrin geçit yerinde oldukça kalabalık bir halk topluluğu vardı. Onlarla konuşurlarken; — pek az ilerdeki bir köyde yaşlı bir karı, kocanın, aradıkları gibi 18 çocuğunun olduğunu fakat bunların en büyüklerinin erkek, diğer 17 sinin kız olduğunu öğrendiler

Bu haber onlar için bir ümit ışığı idi. Aradıkları 18 kızdı ama bulamamışlardı işte... Bu 17 kızı da bulmak bir şanstı. Bu fırsat kaçırılmazdı. Bu düşünceyle Nart kardeşlerinden biri :

— Mademki 18 kız kardeşi bulamadık ve bulmamızda hemen, hemen imkânsızdır... O halde, bu fırsatı kaçırmamalıyız ve bu 17 kız kardeşle evlenmeliyiz. dedi.

Bu fikri diğer kardeşlerde benimsemişlerdi.

— Hiçte fena olmaz ama, içimizden biri açıkta kalacak... Bu kim olacak dediler. Tartışma büyüyor, bir sonuca varılamıyordu. Üçüncü kardeş söze karıştı ve :

— 17 defa kura atalım. Bu 17 kura dışında kalan bekârlığa razı olsun, dedi. Dördüncü kardeş bu fikre karşı çıktı :

— Kuraya ne lüzum var.. Her birimiz doğum sırasına göre birisini alalım. dedi. En küçükleri bu fikri destekliyerek :

— En adil yol da budur. Kaldıki Nart adetleri de bunu gerektirir. Biz 18 ze 18 aradık ve bence bunu da bulduk. Fakat ne yapalımki en büyüğü erkektir. Bizim en büyüğümüzün karşılığı bu olduğuna göre geri kalanlarımızın bu 17 kız kardeşle evlenmesi uygun olacaktır. Dedi. En küçükle arası iyi olmayan ve dargın bulunan Kanj :

— Sizin düşündüğünüz gibi olsun. Anlaşılyorki bu durumda karşılığı olmayan benim, feragat etmek te bana düşer. Şanslı bir kimse olsaydım en büyükleri kız olurdu. Bundan böyle hayatımı yalnız sürerim. Sizler de bu fırsatı kaçırmayın ve bu 17 kız kardeşle evlenerek evlerinize dönün. Dedi.

17 kardeş ağabeylerinin bu tavsiyesine uydu ve 17 kız kardeşle evlenerek yurtlarına döndüler.

Kanj, yurduna dönünce Nartlar'ın alaylarına hedef oldu. Herkes -Görölmüş şeymidir bu?.. En büyük dururken küçükleri evlensin. Her halde bu Kanj aptalın biri - diyor bu ve buna benzer laflar kulağına geldikçede Kanj sonsuz üzüntülere boğuluyordu. Gün geçtikçe artan bu davranışlara dayanamadı Kanj. Bir gün şehri terk ederek dağlara çekildi ve orada bulduğu bir mağarayı kendisine mesken edinerek yalnızlığına gömüldü.

Kanj'ın annesi onun bu hayatına dayanamıyordu. - oğlum, el alem ne derse desin evine dön - diye yalvarıyordu. Ne varki küskün Kanj'ı yumuşatamıyor ve eve dönmesini sağlayamıyordu. Bütün çabaları boşa çıkan anne, nihayet konu ve komşu çocuklarını etrafına toplayarak onlara :

— Kanj'ın mağarasına gidiniz ve onun bu yaşayışıyla alay ediniz. Belki bu ona etkide bulunurda eve döner. dedi.

Çocuklar kadıncağzın bu isteğini yerine getirmek için Kanj'ın mağarasına koşular. Ancak mağaranın önündeki geniş düzlükte oyunlarına uygun gelecek, yem yeşil bir alan bulunca, söylenenleri unutup oyun oynamaya başladılar. Bir süre sonra aralarında kavga çıktı. Birbirlerini suçluyor ve biri diğerine :

— Hileli oynuyor ve oyunbozanlık ediyorsun. Derken, diğeri :

— Asıl hile yapan ve üstelikte yalan söyleyen sensin. İnşallah bu yalancılığınla Kanj'ın akibetine uğrar, hayvan hayatı yaşarsın. Dilerim karısız kalıp Kanj gibi mağaralara düşesin. Diyordu.

Onları mağarasının ağzında izlemekte olan Kanj, söylenenleri hayret ve büyük bir yeisle dinlemiş ve - Ya... demek öyle ha! Demek oluyor ki büyüklere benim için böyle düşünüyor ve böyle konuşuyorlar ki bu çocuklar da duyduklarını tekrarlıyorlar. Onlardan kaçmakla kendimi unutturacağımı boş yere hayal etmişim. Anlaşıyor ki evlenip bir yuva sahibi olmadıkça dillerinden düşmeyecek, adım, beddualarda kullanıla gelecek - diye içinden geçirdi. Bu ezici düşünceyle aynı gün evine indi ve ilk iş olarak babasının sürüsünden bir at seçerek hazırlığını yaptı. Ertesi sabah atına binerken :

— Yemin ederim ki, kendime layık bir eş bulmadıkça evime dönmeyeceğim. Dedi ve yola koyuldu.

Seçtiği at öylesine ufak boyluydu ki Kanj, üzengiden ayaklarını uzatsa yere sürtünüyordu. Buna rağmen, diyar, diyar dolaştı durdu. Fakat bir türlü aradığını da bulamıyordu. Yorgun düşmüş ve bezginleşmişti. Artık kısmetsizliğine inanmış dönüşü düşünür olmuştu. Bir gün dalgın, dalgın yol alırken, çok ilerisinde siyah bir nokta halindeki bir varlık dikkatini çekti ve atını o yöne doğru sürdü. Yaklaştıkça bu nokta irileşiyor, daha çok dikkatini çekiyordu. Yakınına sokulduğu zaman bunun dev bir kadın olduğunu fark ederek ürperdi. Bu Dev Emigene idi. Arkası Kanj'a dönük bulunduğundan suvariye fark etmemişti. Bir işle meşguldu.. Kanj, merakla baktığı zaman onun yerin çatlağını dikmekle meşgul buldu. Bu iş için kullandığı ise kalın çelik bir çubukla urgandı. Yorgundu.. işini bıraktı ve esneyerek uzandığı yerde uyuya kaldı.

Kanj, korkmuş ne yapacağını bilemez olmuştu. Acaba geriye-mi dönseydi? ileri-mi gitseydi? Birden uyumakta olan Emigenin memesini emmeyi ve böylece onun süt oğlu durumuna girerek onun şerrinden korunmayı düşündü ve düşündüğünü de yaptı. Uyanan Emigene, memesini emmekte olan Kanj'ı görünce acı acı ağlamağa başladı ve :

— Seni nasıl oldu da göremedim ve bu felâkete uğradım? Seni daha önce göremeyen gözlerim kör olsa yeridir. Şimdi sen benim süt oğlum oldun, öldüremem. diye inledi ve sonra da koca elleriyle Kanj'ı okşayarak :

— Oğlum buraya neden ve nasıl düştün? Korkma, bana güven ve her şeyini anlat, sana her isteğinde yardım ederim. Dedi.

Kanj ferahlamış, korkusu kalmamıştı. Ona açıldı, kendisine eş olacak bir kız aramak için yola çıktığını, çok dolaştığını ve fakat

bulamadığını, 17 kardeşinin evli olduğunu.. hepsini, hepsini anlattı. Bunları dinleyen Emigene :

— Hah... Bu iyi işte. Bende kızımı evlendirmek için ona koca arıyordum. Seni ona götüreyim, görür görmez beğenecek ve seveceksin. Gökle yer arasında kusursuz bir güzeldir Naribgen'im. Onu bu güne kadar hiç bir erkek görmemiştir. Dedi.

Kanj, parmakları ağzında olduğu halde dona kalmıştı. Ne cevap vereceğini bilemiyordu, zira bu dev'in kızıyla evlenmek istemezdi. Ne varki dev ana buna karar vermiş anlatmaya devam ediyor ve :

— Önce yemin etmelisin kızım ile evleneceğine ve küçük kazanımı etle dolduracağına.. Et olsun, ama geyik, ama keçi, ama tavşan mühim değil diyordu.

Kanj, çaresizlik içindeydi, yemin etti, kızıyla evlenecek ve küçük kazanımı etle dolduracaktı.

Çokmu gittiler az mı? Bilemiyordu Kanj. Nihayet yüksek bir dağa ulaştılar. Önünde durdukları mağara ağzı çok büyük bir kaya ile kapatılmıştı. Emigene'nin bir parmak darbesi bu koca kayanın oynamasına yetmiş ve mağaramın ağzı aralanmıştı.

Mağaranın derinliğine zikzaklı yolla gidiliyordu, bir süre yürüdükten sonra bir ışık görüldü; yaklaşıldıkça ışık büyüyor ve parlaklaşıyordu. Işığın yayıldığı ateşe yaklaştıkları zaman Kanj'ı korkuyla ürperten bir çığlık duyuldu. Kanj'ı böylesine ürperten ses :

— Bir adam ha... Bu adam buraya nasıl geldi? Daha uzaktan onun kokusunu aldım - diyordu. Sonra koşarak dev anasının boynuna atıldı ve onu sevgiyle kucakladı.

Dev ana da kızını şefkatle okşuyor ve ona :

— Sana nişanlıyı getirdim. Gör ne yiğit kişidir.. Seninle evleneceğine yemin etti diyordu. Bu giyabi nişanlısını gören Kanj, Onu korkulu gözlerle izlerken, Naribgen aldığı bu haberin mutluluk izleri görülen gözleriyle onu süzüyordu.

Kanj'ın kederi kötüydü. Ben bu canavarların arasına nasıl düştüm? Ne yaparım bunlarla, hakikaten bahtsızın biriymişim diye hayıflanıyordu.

Emigene müstakbel damadını bir kenara oturttu. Kızı ise, bütünüyle bir şişe geçirilen öküzü ateşe tutmuş, kızartmakla meşguldu. Pişen etin ufak bir parçasını Kanj yedi. Geri kalanının bütünü de kızıyla anası.

Karınlarını doyurduktan sonra Kanj'ı yan bölmeye götüren Emigene, oradaki büyük bir kazanı göstererek : — İşte bu küçük kazanı etle dolduracaksın. Unutma söz verdiğin gibi ağzına kadar dolduracaksın - dedi. Kanj, hayretle açılan gözlerle küçük denem bu çok büyük kazana bakıyor, bunun ne kadar hayvanla dolabileceğini hesaplamıyordu.

Bir süre sonra yataklar hazırlandı. Önce Kanjı yatağına yatırdılar. Sonrada ana ile kız yataklarına girerek horultulu bir uykuya daldılar.

Zavallı Kanj, bütün gece gözünü yummadan sabahladı. Sabahın erken saatında da avlanmak üzere ormana daldı. 30 gün 30 gece durmadan ne bulursa avlandı, avlandı... Okları bitinceye, elleri parçalanıncaya kadar önüne çıkan domuzları, geyikleri, tavşanları, keçileri, ne türlü hayvana rastladıysa hepsini vurdu ve Emigenin küçük kazancığını ancak doldurdu. Artık iş Naribgen'i almağa kalmıştı. Ertesi sabah Naribgen'i mağaradan çıkararak atına bindirdi, kendisi de bine rek evine dönmek üzere yola koyuldu. Pek az ilerlemişlerdi ki at bu ağırlığa dayanamadı. Hayvanın karnı yere degecek kadar bükülmüştü. O zaman Kanj atından indi ve yaya olarak yoluna devam etti.

Az gittiler, uz gittiler... ve nihayet nartlar ülkesine ulaştılar. Kanj, kendi köyünü görünce durdu ve nişanlısına :

— Dinle Naribgen; Nartların adetlerine göre bir gelin gelirken köy halkı kızı ve kadınıyla gelin ve güveyi karşılamaya çıkarlar. Onları evlerine kadar şenlikle götürmek adettir. Sen şimdi burada bekle, ben eve gidip evlendiğimi anne ve babama haber vereyim. dedi. Kanj, evine gelerek anne ve babasını gördü ve evlendiğini, gelinin köyün dışında beklediğini, adet üzere karşılanması için gerekli işlerin yapılmasını rica etti.

Haber köye çabuk yayılmış, Kanj'in nişanlısını görmek merakına düşen köyün kadını, kızı, ihtiyarı genci hemen bütünü atlı arabalı ve yaya olarak yollara dökülmüştü. Herkes neşe içinde güle, oynaya ve şarkılar söyleyerek gelinin beklemekte olduğu yere doğru akın, akın gidiyordu. Bu şimdiye kadar eşine rastlanmamış bir alaydı. Gelini gördükleri anda bu neşeli hava birden bitmiş, yerini korku ve endişe almıştı. Bütün gelenler donmuş gibi hareketsiz ve boyunları bükük halde kalakalmıştı Naribgen'in önünde. Çocuklu olanları sıkı, sıkıya bağrılarına basmış göstermeme telaşı içindeydiler. Bu korkuları yersiz de değildi. Zira senelerden beri Devler, Nartlara düşmandılar ve onlardan nefret ederlerdi.

Naribgen, gelenlere korku verdiğini anlamıştı. Bunu gidermek istedi ve :

— Benden korkmayınız. Kanj'in karısıyım ve onu çok seviyorum. Sizler de dolayısıyla akrabam oluyorsunuz. Size hiç bir kötülüğüm dokunmadığından başka daima işlerinize ve isteklerinize yardımcı olacağım - dedi.

Bu sözler Nartları kısmen olsun endişelerinden kurtarmış ve korkularını yatıştırmıştı. Eski neşelerini tam olarak bulamamış olmalarına rağmen, gelin ve güveyi törenle evlerine kadar getirdiler ve bir cenaze alayından dönercesine sessiz sedasız evlerine döndüler. İşte Kanj, böyle evlenmişti.

Not : Gelecek sayıda bu konunun ikinci yazısı yayınlanacaktır.

Prof. Otar Giginеişvili Gürcüstan hakkında tarihi bilgisini kısa kısa aktarıyor bana. Kral Davit Gürcüstanı birleştirmiş pek çok yenilikler yapmış, özellikle büyük bir imar faaliyetine girişmiş. Kendisine inşaatçı Davit diyorlar. Davitten sonra kraliçe Tamar geçmiş. Tamar devri Gürcüstanın altın devri. Büyük Gürcü şairi Şota Rustaveli bu devirde yetişmiş. Şota Rustaveli Gürcülerin en çok sevilen şairi, Tiflis'in aşağı yukarı birçok yerlerinde onun ismine ve heykellerine rastlamak mümkün. Mutluluk devirleri uzun sürmemiş Gürcüstanın, bir ara moğol istilasına uğramışlar, memleketin her tarafı yakılıp yıkılmış, fakat en büyük acıyı İranlılardan görmüş Gürcüler. Şah Abbas'ın istilasını zamanında memlekette pekçok kan dökülmüş, 40.000 Gürcü zorla İrana götürülmüş, halen İranda 30.000 Gürcü bulunuyormuş. Bu arada Gürcüstandaki bütün bağ ve bahçeler kökünden yok edilmiş Gürcü halkı dağlara sığınmış ve Jorji Sakadi liderliğinde birleşerek Şah İsmail'e karşı giriştiği mücadeleyi kazanmış. İşte II. ci İrakli bu soydan gelen bir kral, 1720 de doğup 1798 de vefat etmiş. 2. ci İraklinin doğup öldüğü ve halen gömülü olduğu sarayı-Ki bugün müze halindedir gezip gördük. Gürcüstanın bağımsızlık devri 12. ci Giyorgi zamanında sona eriyor, Gürcüler bu andan itibaren Rusyanın yönetimine geçiyorlar. Prof. Otar «Bu devreyi sizin de bilmeniz gerekir» diyerek konuyu kapatıyor.

Bu arada Gürcü köylerini gezdik. Kabardey köyleri kadar modern değil, ünlü Gürcü şarapları buralarda her evde mevcut, iktisadi durumları daha iyi Gürcü köylülerinin, aynı zamanda çok konukseverler, hiç yabancılık çekmedim aralarında. Şu anda ismini unuttuğum büyük ve modern bir Restoran-Motele gittik. Yüksekçe bir yerde. Moskova film festivaline katılan Fransız artistlerinden bir grup da orada. Bizi beklemişler ama, geç kaldık, içeri girince bizi sevgiyle karşıladılar. Aralarında Film yıldızı Marina Viladı'nın kız kardeşi de var. Tanıştık, bu arada restoranın müdürü Givi Zavudaşvili'nin aşırı şarap ikramından zor sıyrıldım. Her zaman bana yardımcı olan Otar bu sefer beni yalnız bıraktı, bu sebeple ben de kendi insiyatifimi kullandım, bulduğum taktik Otarın hoşuna gitmiş olmalı ki gülümsüyerek beni izliyordu...

OSETYAYA DOĞRU: Özel arabamızla tarihi Gürcüstan askeri yolundan ikinci defa Kuzey Kafkasyaya gidiyoruz. Önce bir hayli tıramdık dağları, daha sonra iniş aşağı iniyoruz. Ünlü Daryal geçidine

geldik. Her taraf sis içinde yağmur yağıyor. Prof. Otar şansının olmadığını ünlü geçidi net olarak seyredemiyeceğimi söylüyor. Gerçekte öyle. İşte karşımızda ünlü geçitin en dar yeri, Timur'un Osmanlıların, Rusların yaptığı kaleler. Hepsi tarihi birer kalıntı halinde. Elimde olmayarak gerilere gidiyorum. Tarihi bilgimi kurcalıyorum, bu geçitlerde az mı kanlar döküldü? Niçin? Gözlerimin önünde ata binmiş elinde silahı yiğit atalarımın hayali canlanıyor. İşte kanlı mücadelelerin uzun süre devam ettiği, birçok defalar el değiştiren ünlü geçit. Çarlık orduları buradan girmiş Çerkesyaya ve burada Timur ordugahını kurmuş kaleler yapmış kolayca savunmasını yapmak için. Şu perişan yıkık, dökük kale kalıntılarının dili olsada söylese burada nice yiğitlerin alınlarını toprağa vurduklarını. Geçitlerden çağlayanlar yine asırlarca önceki gibi bembeyaz, düzensiz bir şekilde akışıp duruyor. Bir otobüs dolusu Alman turistle rasladık. Elllerinde makinaları fotoğraf çekiyorlar. Yolumuza devam ediyoruz, Daryal geçidini geçtik, önümüzde yağmur altında yemyeşil bir ova uzanıyor, bu suretle ikinci defa Kuzey Kafkasyaya geçmiş oluyorum. Yolda Gürcü yazarı Aleksandır Kazbekin köyüne uğradık. Onun adına kurulan müzeyi geziyoruz, karşımızda sisler içinde Kazbek dağı. Gürcüce ismi Kinvertveri imiş, Buz dağı anlamına geliyor, Ruslar Kazbek adını vermişler. Kazbek Çokukaşvili, Türkiye'de de yabancım değildi. Onun Elguca isimli eserini okumuştum. Kuzey ile Güney Kafkası ayıran geçitin adı Haç geçidi veya Budaviri geçidi. Sınır burada başlamış, 2385 metre yüksekliğinde. Buradan inince Osetyaya girdik. İlk defa karşımıza bir İnguş köyü çıktı. Ufak Anadolu tipi bir köy, adı Çimi. Fakat ne yazık yağmur yağıyor, daha sonra büyükçe bir Gürcü-Oset köyüne geldik. Ufak bir ırmağın kenarından ilerliyoruz, Irmağın karşı yakasında ufak, bembeyaz, kırmızı tuğlalı Çeçen köyleri sıralanmış, Nihayet yemyeşil, sokakları bakımsız, otobüslerden ziyade tramvayların yer aldığı, Orjenikidze (Viladıkavkaz) şehrine geldik. Şehir büyükçe fakat daha ziyade bir kasaba havası hakim. Kaberdeydeki ve Gürcüstandaki milli havayı teneffüs edemedim burada. Askeri bir şehir, her tarafta Rus asker ve subayları, aileleri görülüyor. Yağmur halâ yağıyor, bir ara gözüme şahane görünüşüyle bir cami ilişti. Hemen arabadan atladım resimlerini çekiyorum. Namaz kılınmadığı anlaşılıyor, bu sırada bir Asetin bize bağırarak birşeyler söylüyor. Prof. Otar Asetine birşeyler söylüyor. ama adam hâlâ şaşkın bizi izliyor ve oradan ivimizi görüp çabucak ayrılıyor.

(Devamı Var)

(Geçen Sayıdan devam)

Abhaz'lar kimlerdir? mefhumu etrafında bazı düşüncelere sahip olmanın nedeni başlangıçta ön söz mahiyetinde belirtilmiş olduğu gibi geyemizin aynı menşe ve tarih hüviyeti içinde birlikte yaşadıkları halde birbirlerine karşı her nasılsa alakasız ve bilgisiz kalmış olan bu kardeş gurupların yekdiğerini daha iyi tanımalarına ve kaynaşmalarına hizmet etmekten ibarettir.

Araştırmalarımız arasında faydalandığımız kaynaklardan biri olan Mehmet fetgeri Aşenue'mın ÇERKESLER adlı kitabında çerkeslerin menşei ve tarihi hakkında bazı tetkikat adını verdiği bilgileri gözden geçiriyoruz. burada tarihçilerin babası sayılan HOMMER'den tutun sırası ile ERNEST CHANTRE, MORGAN, DENİGER, DE QU ATREFAGES, KLAPROTH, MARGUART... ne bileyim ben, buna benzer çeşitli milletlere mensup daha nice bilim adamlarına ait birbirini tutmayan fikirlerini derleyip toplayıp ortaya koyarak içinden bir sonuç çıkarmaya çalışmış. fakat ne yazık ki netice de açık, seçik ve insanı kandırıp inandıracak kesin bir sonuca bağlayamamıştır. bununla beraber, M. Fetgerinin bu çalışmaları küçümsenemez, aksine müşküllerimizin bir çoğuna ışık tutacak çok önemli nitelikte bulunmaktadır, ancak, kesin bir sonuç sayılamaz nitelikte, Fetgeri merhum, gerek tarih ve bilim adamları, gerek kutsal kitapların rivayetleri Kafkas kavimleri için nesep hususunda aynı hurafat yolunda bir noktada birleşmekten ibaret kaldığını söylüyor, o da Kafkasyanın asıl sakinleri olan Çerkes ve Gürcülerin müşterek bir ecdat'a sahip oldukları keyfiyettir, bu müşterek cet de GOMMER imiş.

Diyeceksiniz ki bu Gommer de kim...? Fetgeri Gomerin babası Hazreti NUH'un oğlu YAFES'dir. diyor. Tevrat öyle yazıyormuş. Diğer taraftan tarih ve yazarlar Hazreti NUH'un bu torununa başka adlarda veriyorlarmış. Meselâ, MASPERO, GİMMERAI gibi.. ve Kafkaslılar da bu nesilden geliyormuş... Ancak yalnız Fetgeri değil başkaları da Çerkeslerin ve Kafkasyahıların Kafkasta yerleşme zamanlarının başlangıcı ve nereden geldiklerini belli edecek bir kanaata varamamışlardır. Bu cihet tamamen karanlık kalmış. Buna mukabil çeşitli yorumlar bırakmışlar, Kimisi Turani ırkına mensup demişler kimisi de Arî olmaları daha kuvvetli ihtimaldir demişler ve birbirinin tersi olan bu iki fikri de çekiştirip yaymışlar, acaba demişler. Kafkasın ezeli yerlileri onlarmı idi? Yoksa, buraya göçmenmi gelmişlerdir? İster aryani deyin, ister Turani, yukarıda da belirtildiği gibi bizce bu mesele henüz tam bir aydınlığa kavuşmuş değildir. Eski Ceneviz, Grek, Rus, Fransız İngiliz, Alman fikir adamlarının birleştikleri bir nokta varsa o da Kafkasyahıların Kafkasyanın en eski yerlileri olduk-

ları ve onların beyaz neslin en temiz halis unsuru olduklarıdır. Şimdi gelelim Abhazların kimler olduklarına... Bunu anlatabilmek için kanımızca, evvela onu anlamak gerekiyor. Abhazları bulabilmek için bizleri onların neslinin yaşadığı Kafkasyaya götüren eski yazarların kitaplarına baş vurduğumuz zaman görüldü yorki, Kafkasya'da yaşayan yalnız Abhazlar değildir. Orada başka kavimlerde yaşamaktadırlar ve her bakımdan birbirlerine çok benzeyen bu kavimlerin aslıları, nesilleri ve haklarındaki düşünceler ayrı ayrı olmuştur ama bu husustaki kanaatler sonunda hepsinin beyaz ve sarı ırka mensup olduklarında toplanmaktadır. M. Fetgerinin kitabı bize bunlardan bir kaçının misalini de veriyor. Bunlardan biri şark lisanları mütehasısı profesör KLAPROTH'a aittir. Kafkas milletlerinin altı gruba ayırmış. Ona göre gruplar şunlar oluyor;

I — Lezgiler, 2 — Çeçenler, 3 — Osetler yahut İronlar yani Kushalar, 4 — Garbi Kafkasyalılar (Abhaz-Çerkes), 5 — Gürcü kavimleri, 6 — Türk aşiretleri, Turaniler.

Bu altı gurupta 84 grupçuklara ayrılıyorlarki Kuzey - Güney olarak iki küme de toplanıyorlar. Ancak dikkat edilecek husus daima Abhazlar ile Çerkeslerin aynı grubun içinde yeralmaları keyfiyettir.

Diğer taraftan Fon Setliç de şu tasnifi yapmaktadır :

I — Gürcüler, 2 — Çerkesler, 3 — Lezgiler, 4 — Hindo Avrupalılar, 5 — İraniler, 6 — Semitler yani Arap aslına mensup olanlar, 7 — Moğollar yani Türkler.

Bu sekiz grubun içinde Çerkesler 45 muhtelif Aileye bölünen genel bir grup olarak yer almışlardır.

Üçüncü bir taksim daha vardır ki Frederik Mollere aittir. o da :

I — Kafkaslılar, 2 — Ariyenler, 3 — Semitler, 4 — Moğol veya Oral altailer şeklinde ortaya dört grup olarak konulmuş bu tasnife göre Kafkaslılar diğer üç gruptan büyük bir hususiyetle farklı olmuşlar ve keza Çerkesleri Kafkasyalılık genel grubu içinde toplamışlardır.

Merhum M. Fetgerinin adı geçen kitabında takip ettiğimiz bu tasniflerden bir diğerini daha ekleyerek bir sonuç çıkarmaya çalışalım. Bu kısımda da Kafkaslılar şu gruplara ayrılmıştır.

Kartveliyen grubu: Gürcüler, Kevsurlar, Pşavlar, Tuşlar, İmiretler, Mingrelyenler, Svanlar, Goriler.

Çerkes grubu : Adıgeler, Abhazlar (Abaza), İlah...

Oset grubu : Tagavurlar, Digorlar, Kurtailer, Alagirler.

Çeçen grubu : Çeçenler, İnguşlar, Kalgaylar, Kistler, Karabulaklar.

Lezgi grubu : Koyinler, Agollar, Rotollar, Tabasaranlar, Arçinler, Gazi Kumuklar, Dargiler, Komaçlar, Didolar, Avarlar, Andiler...

Bunlardan başka, Kafkas kavimleri dışında sonradan gelip yerleşen bazı kavimlerden de bahsedilmiş olup, oral Altailer (Turaniler) Semitler (yani Arap aslına mensup olanlar) İraniler bu meyanda bulunmaktadırlar.

Yukarıda yazılı bütün Kafkas grubunun içinde yer alan Çerkeslerin, Adıge-
len Abhazlar (Abaza) Şapsıglar, Natogaylar, Kabartdeyler... İlh. olarak tasrih
edilmiş olduğu görülmektedir. Bütün diğer gruplarda olduğu gibi bu grubunda
içinde Abhazların yer alması acaba bir tesadüf eserimidir?

Bir de Deniker'in desteklediği dö katrıfaj'in ırkları ve nesilleri ayıran (AL-
LOFIL) şubesinin Kafkas koluna yani, beyaz insanların Kafkas ailesine mensup
ve bağlı gösteriliyorki aşağı yukarı aynı fikirlerin devamından başka bir şey
olmuyor. Bununla beraber, bütün bu tetkiklerin henüz noksan olduğu, son yüz
yıl içinde yapılan araştırmalara ve keşiflere rağmen henüz bulunması ve aydın-
lanması icabeden daha bir çok şeylerin bulunduğu tez'ini yine bu kitapta görü-
yoruz. Şu halde şimdiye kadar elde edilen bilgiler özetlenmek gerekirse, tarih
çiler Çerkesleri tanıdıkları küçük Çerkes kabilelerinden ayrı birer unsur gibi
bahsetmişlerdir. Herodot: Kimerya, mete, Sindi ve Abhazlar unvanlarıyla Çer-
kezlerden bahsetmiştir. Strabo: Cikes ve Ciketlerden, Adriyen: tsuhi'den, Plin:
serset veya Kerketlerden, Kostantin Bugranuri: sahildeki Çerkeslerden Cık, da-
hildekilerden Kazak diye bahsetmişlerdir. Etiyen dö Bizans ta Zih, Ceneveli
Jorj Entryano: Zik ve Sirkaslardan bahseder. Avrupalılar genellikle, Sirkasyen
ismini, Türkler Çerkes, Kendileride Adige-Azga adını verirler bir rivayete göre
bu isimler Gürcü menkibelerinde de aynı imiş. O da ayrı bir mesele?...

(Devamı Var)

ÇERKES (ABHAZ) ATA SÖZLERİ

— 2 —

ABHAZCADAN Derleyen :
İNALYIPA

Türkçesi :
M. C. PAPA
A. K. ABCINBA
O. B. KOPSIRGEN

VARLIK YOKLUK

Öküzü olmiyan çiftci, çifte horozunu götürürmüş.
Yoksuzluk insanı aptallaştırır.
Para şeytandır.
Cebin doluyrsa herkes sever.
Tarlasız insan tohum için dilenirdi.
Yokluktan ağlama, varlıktan gururlanma.
Rüyada ne kadar yesen de doymazsın.
Değirmen istemese bile çarkına su vurunca döner.
Atıyla baş edemiyen eyerine vururmuş.
Arının bile bazen balı eksik olur.
Fakirin kalbi büyüktür.
İhtiyaç duyduğun her şey altın sopadır.
Zenginlik hem annedir hem baba .
Güçsüzün hesabı kuvvetlidir.
Beceriksiz insan herkesin düşmanıdır.
Sebepsiz ölüm olmaz.
Şimşek çakmadan, gök gürlemez.

ESKİ ÇERKESLERDE SINIF VE DERECELER

Dr. Vasfi GÜSAR

Kafkasın, o bedbaht ülkenin tarihi macerası henüz pek karanlık ve sırlarla örtülüdür. Bu bakımdan sosyal akışım başından sonuna kadar genişçe izlemeye yarayacak toplu ve kuvvetli kaynakları azcadır. Vaki Yunan ve Batı tarihçileri Kafkasın ve bu arada Çerkeslerin tarihi konusu âzerinde çok durmuşlar Serset, Kerket, Zikhi, Hati, Kimer, ve saire için kitaplar yazmışlar, pasajlar düzenlemişler, eski Yunan medeniyeti ile karşılaştırmışlar ve Çerkeslerin tarihi ile Kafkas ve Anadolu'da yapılan kazılarla bir hayli izler tesbit etmişler ve yayınlamışlarsa da diğer bir çok milletler gibi Çerkeslerin de genel ve geniş tarihini etrafiyle ve tümü ile belirtememişlerdir.

Çerkeslerin geçmişlerini incelemek yabancılar için çok güç, hususile amaç edinen gaye ve maksada göre çok değişik sonuçlar veren bir konudur. Bir çok şeyler vardır ki onu aramak üzere elini uzatan inceleyicilerin bir sürü zahmet ve külfetlerden sonra bom boş da çıkacağına hüküm edilemez. İncelemek alanında Çerkesliğe yabancı zihni-

— ARKADAŞ —

Arkadaşının evinde oturmaktansa kalbinde oturmak daha iyidir.
Hayvanlar da ot ayırır.

İyi terzi, arkadaş bulamayınca kendisine sorarmış.

Beraber, biraz tuz-ekmek yemedikce insanı anlıyamazsın.

İyi görüşen iki arkadaş, bir yaprağa da sığarlar.

Karnı tok olan, arkadaşlarının da karnı tok sanırmış.

Kalb kalbi tanır.

İnsan, insanla ayaktadır, ağaç ise köküyle.

Arkadaşının eli yaranı iyileştirir.

Arkadaşın iyi olursa, ölümünde iyi olur.

İki göz arasında, burun aracılık yapıyordu.

İnsan, derdini arkadaşına söyler.

İyi arkadaş, kötü kardeşten iyidir.

İyi arkadaş kalb gibidir.

Önde giden iyi arkadaş, arkasından gelen için köprü olur.

Çeliği ateşte, arkadaşlığı kötü günde denerler.

Dost kara günde belli olur.

Arkadaş bulurum diye arkadaşlığı kaldırma.

Arkadaşlar en iyilerini kendileri seçerler.

Oyun tarzım, el çırpışma göredir.

yetlerle yoğurulmuş olmanın böyle önemli mahzurları ve tehlikeleri de vardır. Bu gibi kimselerin rehber edinecekleri usul (aynı sebeplerden aynı sebepleri) hasıl etmiş olması temelinden ibarettir.

Bizde çoğu konumuzda buna uymaktayız. Bulduğumuz şey; Çerkeslerin sınıflarının cemiyet sınırlarının genişlemesi, münasebetlerin çoğalması, çeşitlenmesi ve genişleyip kısılması, ihtiyaçların uyandırdığı durumların hayatı kazanma ve yaşama endişeleriyle yani ferdin ferdlüğünü koruyabilmesi kaygıları ile karışmasından ve bu halde kişilerin genel bünyesine, yapısına uymasından, vekâletle iş görmenin normal ve bu hareketin insanlar tarafından uygulanmasını lüzumundan doğma olduğunu bilmektir. Bu düşünce toplumun genel felsefesine de uygundur. Görüyoruz ki ferdin ferdiyetini bırakarak bir an önce rahata geçmesiyle uzaklara göçmüş oradan aldığı ferdiyet derslerini gurura kadar genişleterek benzerlerini ihmalde başlamıştı. Görülüyor ki Pşi dediğimiz reisler, asil zümreler, ferdlerin vekâletini meşru veya meşru olmayan diğer bir deyimle zaruri veya keyfi sebepler ile sivrilmeye, tehakküme giden vekillerden başka kimseler değildirler. Yani reisler sınıfı; halkın bilvasıta vekilleri gibidirler. ya da vekillerinin vekilleridirler. Bu kadar zayıf bir kuvvete dayanan kimselerin tehakkümleri eğer bulunsaydı çok tuhaf olurdu. Çünkü bu halin hükümlerinde olduğu yerde ferd kendinde bulduğu kıymetle nefsini yükseltmiş, diğerlerine kıymet vermemiş, adetâ herkesten uzak kalmayı uygun bulmuştur. Onun vicdanı baskılara tahammül edemeyecek durumdan uzak kalmıştır.

Esasen hür ve asil olan toplum olduğu halde cemiyetin genişlemesi, ihtiyaçların çeşitlenmesi, hayatın zorlaşması ile halk; o genişlik ve çoğunlukta bir köşeye çekilmiş, kendi iş ve gücü ile uğraşmaya başlamış, vekilleri yurdun idaresine yönelmiş bunun sonucu olarak da yeni bir idare sınıfının doğmasını ve bu yeni fıskıran kişilerin (asil), diğerlerinin (basit) kişiler olmasını sağlamıştır. Çerkesyadaki asiller bu tarzdaki vekâletin daima kalıp devam etmesinden kurtulmamışlardır. Yani halkın kendi vazifesini verdiği kimseler olmaktan ileri gidememişlerdir. Müvekkilleri olan bunların istek ve heveslerine, eski gelenek ve ananelere, yeni kararlara tâbi birer kişi gibidirler. Bununla beraber bu sınıflar; bazı sürelerde, bir çok hususlarda kendilerinde olmayan, olmaması gereken hususi haklara sahip olduklarını iddiadan geri durmayacak derecelerde ihtirasa kurban olmuşlardı. O iddialara göre Çerkesler; üzerlerinde çeşitli (etiket)'ler taşıyan ticaret eşyası gibi kalitelere ayrılmış, kıymetlenmiş oluyordu.

O günün sosyal sınıflarının uçlarında seçilebilen temelli vasıflara ve idare teşekkülleri ile ruhsal teşekküllerin belirttiği şekillere göre

bu sınıfların tarih ve geçmişi ile seyri hakkında oldukça doğru hükümler almak da pek mümkün. Bu hükümleri alabilmek için bu gün bilinen şekil ve sosyal derecelerin kaynağı ile çeşitliğini tayin edebilmek lüzumludur. Bereket versin ki bu kaynak ve çeşidini açıklamak da mümkün olmuştur. Süregelen geleneklerin dayanakları, derecelerine göre geçmişi bölüm bölüm açmaya yarayacak esaslara sahip.

Tetkik, inceleme ve derinleştirmeye nur saçan bu esasların en önemlileri Çerkeslerdeki aile fikri, vatan duygusu, mülkiyet ve şekillerile beraber anlamları, ailenin belli hududu, kabile (kol) ya da cemiyet teşkilâtı, badillerde saklı kalabilen akrabalığa dayanan eski usuller, vatan ve milliyet bilimleri ile bir çok kelimelerin anlamları ve sâiredir. Biz bunlardan faydalanarak başka başka yerlerde açıkladığımız gibi, Çerkeslerin sosyal teşekküllerini Akdeniz çevresinin eski insanları ile aynı menşeden doğmuş, Roma ve eski Yunanlılarla aynı yolda ilerlemiş buluyoruz. Bu bakımdan da eski MED aristokrasisine benzer yönleri olduğunu da görüyoruz. Böylece elimizde ölçü olacak pek doğru eski numuneler olduğu halde, henüz izleri silinmemiş bulunan Çerkes sosyal sınıfının ilksel ve pek eski şeklinde yalnız iki sınıf bulunduğunu ya da sosyal sınıfların pek eski zamanda iki bölümden ibaret bulunduğunu belirtebiliriz.

O devirde olan iki sınıf; (hürler) yani halk ile (Esir) ya da köleler bulunduğu gibi yine o devirde (ocak dini) yani ecdat (dedeler) dinini temessül eden (belirtilen) aile dini devridir. O devirde kutsal ateşle tüten her ocak, yani her soy, her aile yuvası, çevresine toplanan ve ibâdet ile şarap döken erkek, kadın ve çocuklardan ibaret bir ailenin istiklâlini, bağımsızlığını gerektirirdi. Böyle bir ocağın (ailenin) yanında bir aile mezarlığı da olan her köklü aile; istikrarına sahip olmuş, varlığa ermiş sayılırdı, o ailelerin her biri başlı başına bir âlem demekti. Bu sınıf; bir ailenin diğerine üstünlük edememesi sınıfıdır. Gerçekte her ocağın kendisinden ayrılan, ateşiyle diğer ocakları tüttüren kollara, şübelere ayrılması, ayrılabilmesi hattâ genişleme.

(Devamı Var)

HİKAYE :

Yazan : Hazret A. AŞIN

Türkçesi : N. KARBEÇ

BİR AVUÇ TOPRAK

— 6 —

(Geçen Sayıdan Devam)

aslında. Zaten Hatgojko boyuna bir şeylerle meşgul olur, mahna bir çöp olsun eklemeyen uyumaz katiyen.

Bahçeye girdiğimde, Hatgojko, topladığı bir domates sepetiyle eve dönüyordu. «Kayın pederinin domatesleri boyuna çoğalıyor, Allah bilir bu yıl onun şehirdeki pazardan kazanacağı parayı» diye diye, Pıyko'yla arkadaşlarının bana yaptıkları şakalar geldi aklıma. Ne dense de, ihtiyar bahçesi için canını verecek. Vazgeçse, aç kalacakmış gibi sanki. Neyse, alışmış olacak. Bahçeye girdiğimi Hatgojko anladı, kaşlarını çatıp durdu, sonra gözlerini dikip dikkatlice bakınca beni tanıdı; yüzünü normalleştirdi, acele etmeksizin elindeki sepeti kenardakilerin arasına koyup üzerini bir bezle örttü. Geriye dönüp, kıvılda-
madan konuştu :

— Daha önceleri arasına gelirdin, şimdi büsbütün kayıplara karıştın.

— Ne diyeceğimi kararlaştıramadan, birden bire, dedim :

— Galiba domatesleri şehre götürmek istiyorsun?

— Öyle ama, araba yok, otobüsle birkaç sepeti taşımak ta mesele. Başbelası, çekilen zahmet kadar fayda sağlamıyor, bilmiyen de dünyayı kazanıyorsunuz sanıyor.

Yardımlım dokunsun doğdu içime.

— Araba işi birşey olur, dedim.

Hatgojko'nun hoşuna gitti mi, gitmedi mi bu, belli etmedi kendisi. Beni de akrabama bir hizmet te bulunabilmek düşüncesi sevindirmişti, yoksa bahçe kapısından girerken gidişime memnun değildim; şimdi üzerimdeki utangaçlığı da atmış, yüzüne baka baka ihtiyarla rahatça konuşuyordum.

Hatgojko beni içeri buyurdu. Kayınvalidem gözlerine inanamıyormuşcasına, gözlerini dikti, sonra birden bire sevindi, şaşkınlıklıkla etrafına bir göz gezdirip, ellerini bir arkaya, bir öne getirdi. Kısa kesmek gerekirse, düntalar onun olmuştu, yıllardır görmediği Şhabe'si dönseydi ondan fazla sevinemezdi. Hatgojko, karısının davranışlarından hoşlanmadığını belli eder bir şekilde, yüzünü buruşturarak, gözlerini kasmıştı. Bir süre bizi seyrettikten sonra, tırpan ağzından yapıpı «kancal» dediğimiz büyük bıçağı alıp bahçeye çıktı; çok geçmeden de kesilmiş bir hindiyle içeri döndü.

— Damatlara koyun keserler, malı olan çok şey yapar ama, şimdiki gençler hindi etini daha çok severler, diye Hatgojko herşeyini veriyormuşçasına konuştu.

BİR DOKTORA GEZİSİ

Haydelberg (Almanya) Üniversitesinde yeni kurulmakta olan KAF-KASYOLOJİ kürsüsü için öğretim elemanları yetiştirmek üzere Ulbrich ve Bn. Angelika adında iki asistanını bu konu da doktora vermek üzere altı-yedi ay önce Türkiye'ye gönderilmiştir. Her iki asistan karı koca Maraş'ın Andırın ilçesine bağlı Akifiye, Büyük Çamurlu ve Altın Boğa Çerkes köylerinde bu süre içinde incelemeler de bulunmuşlar, meramlarını anlatacak derecede de Türkçe öğrenmişler, misafir buldukları köylerin dil, âdet, gelenek, Kafkasya hakkında köylünün bilgisi, folklor, Çerkes tarihi hakkında bilgilerini, Kuzey Kafkastaan göç nedenlerini, mezarlarda gördükleri soy (aile) markalarını öğrenmeğe çalışmışlar, Türkiye'de çerkes nüfusları ve köyleri hakkında bilgi toplamışlar, İstanbula dönüşlerinde beş günde gerekli yerlerden bilgiler almışlar, değerli bazı tarih kitapları almışlar ve İstanbul'da rasladıkları bir çerkes düğünü ile köylerde gördükleri çerkes düğünlerini kıyaslamışlar, doktoralarını hazırlayarak 19.10.1969 Pazar günü Oto-Vagon arabalarıyla memnun ve sevinç içinde Almanya'ya dönmüşlerdir.

Hamburg da da bir Kafkasyoloji Enstitüsü olduğunu söyleyen Landmann'lar bunun bir eşinin de Münih'de olmasını çok arzuladıklarını da eklemiştir.

— Zahmet etmeseydiniz, keşke.

— Zahmet olur mu hiç,-dedi karısı,-sevinçliyiz biz, biricik kızımız insan olan biriyle yuva kurdüysa... Böyle birarada otürdüğümüzü ana-babalarımızı görselerdi, çok hayret ederlerdi!

— Seni dinleyerek yemek yemiş olamayız biz, kes konuşmanı da, birşey yap, hanım.

Adamın sesini duyar-duymaz karısı sesini kesti. Onlara bakarken, içime doğdu: Biz de birgün bunlar gibi yaşlı-başlı olacağız diye. Ama bugün bir konuda birbirimize benzemiyoruz: Adamın dediği dedik burada, bizdeyse, çok olmadı evlendiğimiz ama, Goşefij'in dediği olur. Çok sevdiğimden midir, nedir, Goşefij'in dediğinden çıkamıyorum. Çokları bunu hatalı büflürlar, arkadaşlar da bilmiyorlar dürümümüzü, yoksa, alaya başlarlardı ama, ben eşimi ilk günden buyana dinlemekle hata ettiğimi sanmıyorum.

— Mısırınızın iyi boy attığı söyleniyor,-yana baka baka dedi Hatgojko.

— Öyle.

— İyi, çok iyi, çalışın çocuklar. Bizi bitmez-tükenmez çalışmalar eksitti, deri-kemik bıraktı bizi. Mutlu günlere adım atarken... Vay anasını, hayat ta eli «Bu sözleri nerede duymuştum ilk kez?»-diye sordüm kendime,-evet, evet aklıma mizden gitti!

**TÜRKİYE KAFKAS KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ'NE
YAPILAN YARDIM LİSTESİ**

Adı Soyadı	Lira Krş.
Abidin-Alaattin Jular	1.000
Adnan Kandemir	200
Ahmet Canbek	1.000
Ali Erkan	500
Abdullah Gücüm	2.000
Abidin Tan	500
Ahmet Yıldar	500
Aydın Demircan	10
Aslan Duman	1.000
Bedri-Dr. Sevim Kozak	700
Baha Hun - Saadettin Arın	1.600
Bilal Şurdum	1.000
Cemal Kayalar	6.000
Cengiz Kap	500
Cebbar Gencer	500
Cemal Alankuş	200
Cemal Marşan	500
Cemil Parman	5.000
Duran Dinçer (vasitasile)	1.300
Erol Karaçay	500
Edip Cankat	500
Erol Najat Beyiç	500
Enver Kandemir	500
Erdem Karaboğa	500
Erdoğan Karaboğa	250
Fevzi Kurudu	130
Hüseyin Ayhan	20
Mustafa Keleş	40
Aydın Demircan	10
Faik Özmen	1.000
Fethi Kapatya	500
Fikret-Solmaz Gazioglu	250
Güngör Okandın	1.000
Gazi Alankuş	100
Hakkı Kurmel	1.000
Havjoka Şevket Müfti (Ürdün)	1.000
İsmail Arzın	250
İstiklal Bulut	500

(Devamı Var)

ESKİŐEHİR KAFKAS FOLKLÖR DERNEĞİ'NİN ÇALIŞMALARI

3 senelik bir mazisi bulunan Eskiőehir Kafkas Folklor Derneği kuruluşundan bu yana oldukça başarılı işler görmüőtür.

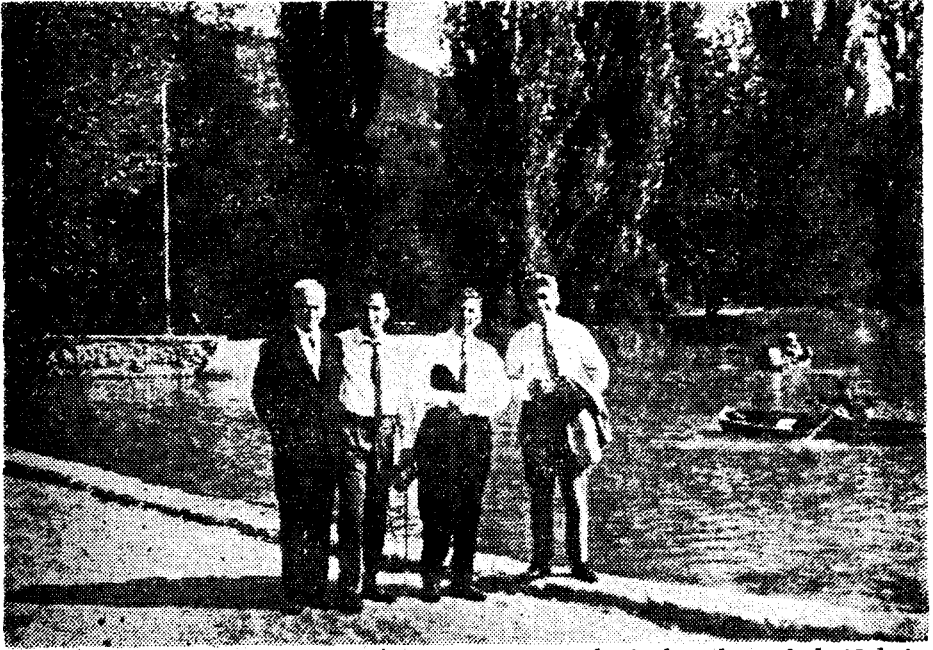
Fab. Bekir Atabay'ın başkanlığını yaptığı derneğin halen 457 üyesi bulunmaktadır.

Sırasıyla Eskiőehir dışında, Bozüyük, Çifteler, Gökçekaya, Bilecik, Konya, Sakarya ve İznikte başarılı folklor gösterilerinde bulunan derneğin çevredeki etkisi büyük olmuştur. Bilhassa 968-969 yıllarında İznikte yapılan İznik Festivalinde iki yıl üst üste birincilik alması önemli bir olaydır.

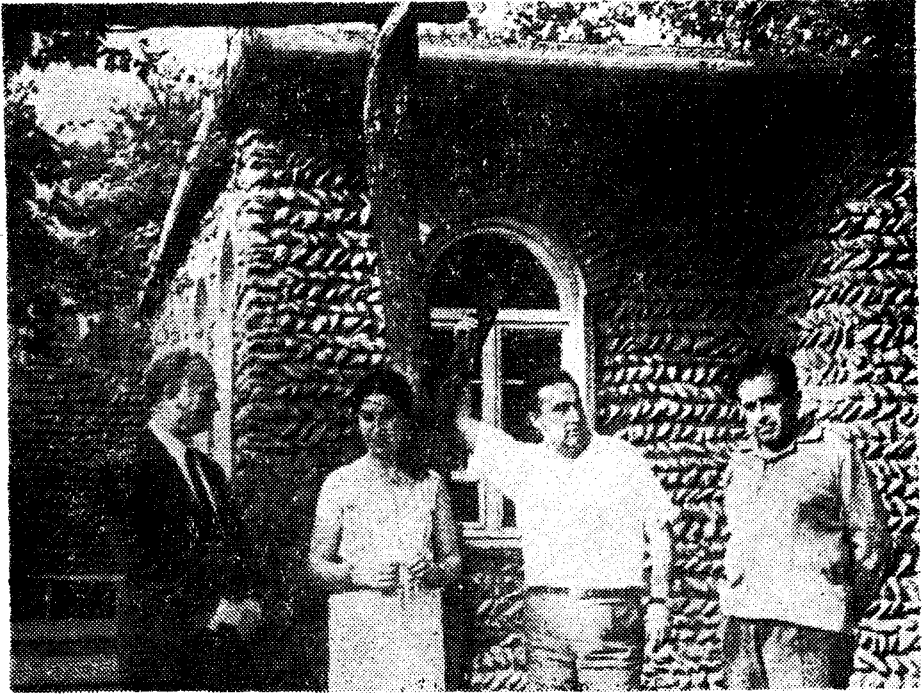
Bir bina almak üzere teşebbüse geçmiş olan derneğin folklor ekibinin hocalığını yapan Necip Ünyayı başarısından dolayı tebrik ederiz.

Eskiőehir Folklor Ekibi Bir Gösteride

Yazı işleri Müdürümüz İzzet Aydemir arkadaşlarıyla Nalçık Nehri kenarında görülüyor.

Gürcüstanda müze yöneticisi Gürcü bayanla müzenin bahçesinde

AKTÜALİTE :

NİŞANLANMALAR

Kâni Arıpsa ile Aysel Beşgür'ün nişan törenleri 29.11.969 tarihinde Ankara Salon Çağlarda yapılmıştır. Tebrik ederiz.

Fahri Özkan ile Nurten Turkyay'ın nişan törenlerinin Bandırma'da yapıldığını öğrendik. Tebrik ederiz.

EVLENMELER

Reyhaniyeli hemşerilerimizden Şevket Kanşat ile Satı'nın düğün törenleri Reyhanlıdan bir otobüsle Ankara'ya misafir olarak gelen Reyhanlı hemşerilerimizin de katılmasıyla Ankara Saray Düğün salonunda yapılmıştır. Tebrik eder mutluluklar dileriz.

Ercan Karakaş ile Güner Canbulat hemşerilerimizin düğün törenlerinin 25-26 Ekim 1969 tarihlerinde Düzce'nin Çerkes Karaköyde kalabalık bir topluluk huzurunda yapıldığını öğrendik. Tebrik eder mutluluklar dileriz.

Aynur Kurt ile Ahmet Çetin'in evlenme törenleri 16. Kasım. 1969 tarihinde İzmir Fuar evlendirme dairesinde kalabalık bir hemşeri topluluğunun ve folklor ekibinin katılımıyla yapıldığını memnuniyetle öğrendik.

Hayri Güneş ile Ayten Kuş'un evlenme törenleri 17.12.969 tarihinde Ankara Akalın düğün salonunda yapılmıştır. Mutluluklar dileriz.

DOĞUM

Kıymetli hemşerilerimizden Ziraat Y. Müh. Mehmet Arslan'ın bir kız çocuğunun Ankara'da dünyaya geldiğini memnuniyetle öğrendik. Setenay adı verilen yavruya sağlık diler ailesini tebrik ederiz.

İSTANBUL DERNEĞİMİZİN LOKALİ

İstanbul Türkiye Kafkas Kültür ve Yardımlaşma derneğimizin İstanbul Bağlarbaşı'nda yeni bir lokal satın aldığını memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz.

250 kişiyi alabilecek genişlikte, ayrıca iki odası bulunan bina henüz inşa halinde olup altıda sinemadır. Binanın inşaatı bitmek üzere ve bu bina İstanbul'daki hemşerilerimizin küçük çapta toplantılar düzenlemeleri imkanını taşıması bakımından önem taşımaktadır.

Yöneticileri tebrik ederiz.

İstanbul Kuzey Kafkasya Kültür Derneği 8.11.969 tarihinde Tepebaşı Kazablanka gazinosunda bir Kafkas gecesi düzenlemiştir.

MERZİFONDA

Kıymetli hemşerilerimizden Dursun Yamanhurmoğlunun hemşerileri bir araya getirmek amacıyla ve kendi gayretiyle 29. Ekim. 969 tarihinde Merzifondaki evinde düzenlediği toplantı takdirle karşılanmıştır.

Özellikle Ankara, Hamamözü, Samsun, Havza vs. yerlerden toplantıya katılan hemşerilerimiz hem çok neşeli bir gece geçirmişler, hem de çeşitli Çerkes milli yemeklerini bir arada yemişlerdir. Arkadaşımızın bu örnek davranışını gururla hemşerilerimize duyururuz.

TRAFİK KAZASI

Geçen Eylül ayı içinde emniyet memurlarından Muzaffer Güsar Ankara'ya ailesile giderken Ankara'ya yakın bir yerde trafik kazası geçirmişler. Muzaffer bindiği taksi altında ölmüş eşi ile annesi yaralanarak zor kurtulmuşlar ve tedavi edilmek üzere Düzceye dönmüşlerdir. Güzel bir cenaze töreniyle Düzcede toprağa verilen Muzaffer'e rahmet, Güsar ailesine başsağlığı diler üzüntülerine katlanınız.

VEFAT

Üzüntüyle haber aldığımıza göre Kevser Yürüker'in babası Düzcde vefat etmiş ve cenazesi kalabalık bir hemşeri topluluğunun iştirakiyle ebedi istirahatgahına tevdi edilmiştir.

Merhuma tanrıdan rahmet diler ailesine başsağlığı dileriz.

DERGİMİZİN NOKSAN SAYILARI HAKKINDA

Birçok defa açıklamamıza rağmen bazı okurlarımız dergimizin geçmiş sayılarını ısrarla istemektedirler. Dergimizin geçmiş sayılarının mevcudu kalmamıştır. Derginin yalnız 5. ci cildi 20 lira fiatla satılmaktadır. Duyururuz.

POSTA PULU GÖNDERİLMESİ HAKKINDA

Birçok konularda dergimize yazılan ve cevap istenen mektuplarda okurlarımızın 50 kuruşluk posta pulunu mektup içerisinde göndermelerini önemle duyururuz.

ÖMER NACİ JANKHOT

Derleyen : Dr. VASFİ GÜSAR .

1880 — 1916

Kuneytra (Suriye) da 1880 yılında doğmuş, ilk okulu Beyrut (Lübnan) da orta okulu Şam (Suriye) askeri rüştiye ve iddiasında (Lise) yaptıktan sonra İstanbul Harbiye mektebine girmiş 1910 da subay çıkmıştır. Şiir ve edebiyatla çok uğraştığı için sınıf arkadaşı Mustafa Kemal gibi Kurmay sınıfa geçememişti. 1905 de Selânik de Üsteğmen iken Mustafa Kemal ve Hakkı Beha (pars) beylerle toplantılara katılırdı. Selânik de çıkan (Çocuk dergisi)nde yazı yazardı. Şair Mehmet Emin (Yurdakul) ve Filozof Rıza Tevfik ile edebi tartışmalar yapmış, Hüseyin Cahit (Yalçın) Ömer Naciyi desteklemiş ve çıkan edebi tartışmalar İstanbul ve Selânik edebiyat toplumunu pek ilgilendirmiş, dergi kapatılmış Ömer Naci Avrupaya kaçmıştı. Avrupa'da Jön Türklerle iş birliği yapan Ömer Naci; 1908 meşrutiyet inkılabı üzerine Yurda dönmüş, Selânik ve İttihatçıların hatibi ve şairi olmuş, İtalyanların Trablus Garbi (Libya) istilaları üzerine sınıf arkadaşı Mustafa Kemal ile ve gönüllü olarak Libyaya gitmiş, milli savaşa katılmış 1913 de İttihatçılarla beraber Babi Âliye baskın yapmıştır. Birinci dünya savaşında İrana gönderilmiş İranlıları İngilizler aleyhine kıskırtmağa çalışmış, Siyasi cürmünden İran hükümeti tarafından idâma mahkûm edilmiş ise de kaçmış, Osmanlı ordusuna iltihak etmiş Irak da 1916 yılında Tifüse yakalanarak Kerkük de vefat etmiş ve orada gömülmüştür.

Ömer Naci Jankhot; Arapça ve Farsçayı çok iyi bilirdi. Hususi yaşayışında derbeder olduğu için kendisine aylık verilmez gündelik para verilirdi. Çok müsrikti. Edebiyatı cedide (yeni edebiyat) tarafı idi. Harbiyede öğrenci iken yazdığı alttaki şiiri; sınıf arkadaşı Atatürk hatırasına saygı göstermek için çerçeveletmiş ve Çankayadaki köşkünde bir salona astırmıştı (x).

Sevelim her suhbetin mutlak
Ölmeyen bir hayati vardır ki
Mevcati mahasini âlem
Ona kehvarei terennümdür.

Ömer Naci; bir az peltek olmasına rağmen iyi konuşur ve konuşmaları esnasında bir çok da pozlar almağa, jestler yapmağa çaldışırdı. İttihatçıların tanınmış bir elemanı idi.